

Ängariket

för mångfalden

Text Medlemmar i Föreningen Ängariket.

Layout Tobias Ivarsson och Johan Marand.

Omslagsbild Humlebagge på prästkrage.
Foto: Tobias Ivarsson.

Baksidesbild Solnedgång över Sakristieängen.
Foto: Tobias Ivarsson.

Karta openstreetmap.org

Tryck KST Infoservice AB, Växjö.

Upplaga 3 900 ex.

ISBN 978-91-633-9009-8

Utgiven av Föreningen Ängariket.

Fler exemplar av boken kan beställas mot porto genom hemsidan,
www.angariket.se, där den också finns tillgänglig för nedladdning.

Boken är finansierad av LOKala NATurvårdssatsningen LONA.

Förord

Denna bok gavs ut i samband med föreningens 20-årsjubileum 2011, men kan ses som ett tidlöst dokument över slåtterängarnas betydelse och en förenings strävan efter en rik biologisk mångfald.

Vi lyckades! Det blev en bok! Arbetsättet påminner om slåtterarbete - man bestämmer vilket område det gäller, ägnar sig åt nödvändig planering för att sedan komma igång och fortsätta tills man nått de resultat som verkar bäst. Nya erfarenheter ger nya kunskaper.

Det har varit mödosamt och roligt. Trots alla diskussioner om ord och bild så är vi fortfarande vänner och stolta medlemmar i Föreningen Ängariket.

Tack alla som hjälpt till med föreningens arbete under åren. Tack till alla markägare som frikostigt låter föreningen sköta om ängarna på deras mark. Tack också till alla fåglar, blommor och fjärilar som förgyller vår vardag och vårt arbete i ängarna.

Ängariket, maj 2011

Bengt Andersson, Carina Axelsson, Johanna Eriksson, Jenny Ivarsson, Tobias Ivarsson, Johan Marand, Sven-Allan Åberg och ElseMarie Öhrn.

S/A 27/9 98

Innehåll

Förord	3
Inledning	6
Ögonblicksbilder från Ängariket 2010	7
Ängarikets årskrönika	30
Florans utveckling i Ängariket	44
Pias äng	52
Biologisk mångfald i Ängariket	56
Föreningen Ängariket – en beskrivning	84
Ängarnas skötsel under året	92
Så skapar du ett eget ängarrike	96
Tankar från gräsrötterna	98
Ordlista	106
Fotoförteckning, litteraturtips, hemsidor	107

Inledning

För exakt 100 år sedan alltså 1911, avstyckades och såldes de sju torpen under Svanås säteri i Ormesberga socken, 2,5 mil norr om Växjö i Småland. I samband med försäljningen upprättades en detaljerad karta över området. Kartan visar allt från torpens läge, markägargränser och vad marken användes till. Denna karta visade att det fanns otroliga 62 hektar ängsmark i området, alltså mark som sköttes genom lieslätter.

I början av 1990-talet väcktes intresset för de gamla ängarna och detta inspirerade oss att undersöka om det fanns kvar något av de stora ängsmarkernas växter. Året 1991 bildades Föreningen Ängariket med syftet att restaurera och bevara en del av ängsmarken. Medlemmarna brukar ängarna tillsammans, och i samråd med markägarna. Från början sköttes 15 ängsmarker på sammanlagt fyra hektar. Idag finns sju ängar kvar i föreningens åtagande, resterande sköts enskilt av markägarna.

För att komma till Ängariket, kör riksväg 30 från Växjö mot Lamnhult. Sväng höger vid Örs kyrka mot Åby, och efter två km sväng vänster mot Svanås. Vid Y-korsning efter en km håll höger, följ asfalterad väg fram till ett stenröse och en milsten mitt i vägen. En liten parkeringsplats ligger precis efter milstenen. Koordinater till milstenen: RN Syd/Nord 6323457 Väst/Öst 1432477.

En start för Ängariket, en informationslåda sätts upp vid milstenen.

Ögonblicksbilder från Ängariket 2010

Tobias Ivarsson

Midvinternatt

Det är den 29 januari, termometern visar på -17 grader och fullmånen lyser upp natten som om det var dag. Vintern är den strängaste på länge och en hare har hoppat från Pias äng genom öppningen på gårdsgården runt våran tomt. Djuren har det svårt i vinter, haren gnager glatt på unga fruktträd. I ängarna har några älgar stationerat sig och äter på enbuskarna, som nästan får konstnärliga former. Landskapet känns tidlöst. Bilden med trädgårdsgården, harspåret, fullmånen och midvinterkylan kunde lika gärna varit tagen för hundra år sedan, eller kanske ännu längre tillbaka i tiden, när gårdsgårdar omgärdade all inägomark och skyddade åkrar och ängar från betesdjuren. Då hade det varit en skogshare istället för en fälthare som gjort spåren, men annars är det lika.

På sommaren är skillnaderna större. Numera finns det bara några hektar slättermark kvar, betydligt mer än på andra håll tack vare Föreningen Ängariket. Men för hundra år sedan fanns det inte mindre än 62 hektar hävdad ängsmark i det området där vi idag sköter våra ängar. Det var en tid då slätterängen fortfarande var det viktigaste markslaget, här fick bönderna maten till sina djur på vintern. Mängden hö bestämde hur många kor, får och getter man kunde ha. Djuren i sin tur gav gödsel till de åkrar vars avkastning avgjorde hur många munnar bonden kunde mätta. Men då konstgödsel började användas försvann detta samband mellan djur, jord och människa. Då försvann också många av våra slätterängar.

Vintern är den strängaste på länge och en hare har hoppat från Pias äng genom öppningen på gårdsgården runt våran tomt.

I ängarna har några älgar stationerat sig och äter på enbuskarna, som nästan får konstnärliga former.

Boken slår ut

Det är den 21 maj. Traktens bokskogar har till slut bestämt sig. Nu är det dags att veckla ut sina blad. Som i ett trolldrag förvandlas skogarna till skimrande, nästan självlysande salar. Har följt den lilla bokskogskantade stigen upp till Klockartorpaängen. Vitsipporna är i slutet av sin blomning, medan gökärt och vårbrodd precis slagit ut. Vårkonserten är stark. Bofink, svarthätta, lövsångare och ringduva sjunger.

Grönsångarens svirrande strofer hörs och längre bort ljuder trevande toner som tillhör den ovanliga mindre flugsnapparens. Går in i skogen nedanför ängen och omsluts av ett ljust grönt sken. Lyckas få en skymt av flugsnapparens rödaktiga bröst och hör plötsligt ett dovt woho-woho-woho. Det är en skogsduva som spelar, en art som vi bara har sett under flyttningstider tidigare, men som nu verkar ha ett revir här. Kanske har den hittat till någon av Ängarikets uggleholkar.

Som i ett trolldrag förvandlas skogarna till skimrande, nästan självlysande salar.

Har följt den lilla bokskogskantade stigen upp till Klockartorpaängen.

Äppelblomningens tid

Hagtornssandbi i äppelblommor.

Den 3 juni är man på väg hem efter att arbetat i Växjö hela dagen. Kommer förbi Ör och svänger upp mot Svanås. Vägen stiger brant och slingrande. Landskapet och husen ändrar karaktär. Gamla vitblommiga äppelträd står vid röda små torp med vita knutar. Bullerbykänslan blir stark och landskapet mer öppet, blomrikt och leende. Har kommit hem till Ängariket!

Vårt arbete med några hektar slåtterängar och skötsel av vissa vägkanter kanske inte låter så mycket, men det gör skillnad. Blomprakten blir större, fjärilar flyger vid stenmurar, bivråken får säkrad tillgång på humlebon och svävar över husen, och hotade vilda bin söker föda i olika blommor. Även sammanhållningen i bygden blir bättre.

Vi har ett gemensamt projekt som vi arbetar med, till glädje för alla och envar som trötta kommer hem efter en arbetsdag i staden eller vill göra en utflykt i trakten till helgen.

Gamla vitblommiga äppelträd står vid röda små torp med vita knutar. Bullerbykänslan blir stark och landskapet mer öppet, blomrikt och leende.

Ängsvandring och liekurs

Det är den 13 juni. Ängariket har annonserat om ängsvandring och liekurs. Ett tjugotal deltagare har mött upp för att uppleva blomsterprakten i ängarna. Stor blåklocka, svinrot, jungfrulin, sommarfibbla, gullviva, blåsuga, liljekonvalj och ängsviol blommar för fullt. Alla njuter av mångfalden och blomrikedomen. Vid den fuktiga Gunillaängen möter smörbollar i sällan skådad mängd. Föreningens initiativtagare Sven-Allan Åberg och Bengt Andersson beskådar nöjt resultatet av nära 20 års slätter.

Men föreningen står inte stilla. Efter vandringen håller nämligen Mats Rosengren från Broddetorp kurs i hur man slår med lie i Mellaneuropa. Han berättar och visar liar som inte behöver slipas utan där istället skärpan knackas fram med hammare. Vi får pröva på och blir förundrade över hur vassa liarna är. Den oklippta gräsmattan med tio cm långa grässtrån förvandlas nästan till en välklippt golfgreen, efter att personer som knappt hållit i en lie tidigare gått fram där.

Föreningens initiativtagare Sven-Allan Åberg och Bengt Andersson beskådar nöjt resultatet av nära 20 års slätter.

Mats Rosengren från Broddetorp håller kurs i hur man slår med lie i Mellaneuropa.

Blomsterräkning

Det är den 2 juli. För tio år sedan undersökte vi floran i våra ängar, så nu är det dags igen. Vi är i Carinaängen, en av Ängarikets mest artrika och värdefulla ängar. Denna kväll är den dessutom obeskrivligt vacker med en skir matta av orkidén Jungfru Marie nycklar och rosablommande nyponbuskar. Här har vi två provytor vi brukar inventera, dessutom brukar vi räkna antalet blommande Jungfru Marie nycklar. Genom att inventera ängarna regelbundet får vi svar på våra frågor om ängarnas skötsel. Ökar de växter vi vill? Blir ängarna artrikare? Resultatet sporrar oss till vidare skötsel, för visst är ängsblommornas utveckling positiv.

För knappt 20 år sedan fanns det ungefär 20 arter kärlväxter i de kvadratmeterstora ytorna som inventerades i Carinaängen, nu är artantalet närmare 30. För 20 år sedan räknades fem blommande Jungfru Marie nycklar i ängen, idag är blommorna svårräknade. Vi får dela upp ängen i olika delar för att hålla koll på vilka blommor vi räknat. Resultatet blir inte mindre än 1 370 exemplar. Vilken fantastisk utveckling! En ökning med över 27 000 %. Vilken annan insats, än det arbete som har lagts i ängen, har förräntat sig så bra på 20 år!

Vi är i Carinaängen, med en skir matta av orkidén Jungfru Marie nycklar och rosablommande nyponbuskar.

För tio år sedan undersökte vi floran i våra ängar; så nu är det dags igen.

Insektssommar

Det är tidig morgon den 3 juli. Har gått ut i en av ängarna för att titta på insekter. Trots att solen varit uppe i flera timmar ligger daggen fortfarande som små pärlor över den lilla slåtterängens gräs och blommor. En vitgräsfjäril flyger förbi och landar på en sten. Humlorna surrar i en prästkrage. Där sitter också en humlebagge, som tack vare sin humlelika dräkt lurar fåglar att den är farlig. Men humlebaggen är beroende av mer än blommor, för som larv lever den i någon murken trädstam. Ängen är fylld av liv och känsliga samband. Sänker blicken en smula. I en blåklocksblomma skymtar ett småsovarbi som har växten som sin enda födokälla och i övrigt bygger sina bon i små hål i gamla träd. I nästa blomma möter den lilla skalbaggen *Miarus*, en liten svart vivel som lever hela sitt liv i blåklocksblommor och vars larver äter blåklockans frön.

Varför finns dessa samband, insekter som är beroende av både blommor och död ved, eller arter som lever i fröställningen av blommorna? De kan knappast vara anpassade till ett liv i slåtterängen, där död ved oftast städas bort och där alla blåklocksblommor slås av vid slåttern så att det inte blir några frön kvar till *Miarus*-larverna. Ändå är det nästan bara i slåtterängarna vi hittar arterna idag. Nej, miljön som insekterna har utvecklats att leva i, har nämligen inte alls sitt ursprung i människa och slåtter. Istället skapades den av stora växtätande djur, skogsefanter, noshörningar, uroaxar, visenter, jättehjortar, hästar med mera, som levde i Europa för många

På en prästkrage sitter en humlebagge, som tack vare sin humlelika dräkt lurar fåglar att den är farlig.

En vitgräsfjäril flyger förbi och landar på en sten.

10 000-tals år sedan. Det var djur som tillsammans, genom sin betning, formade ett savannliknande landskap av stora träd, taggiga buskage och öppna gräsmarker. Stora växtätande djur fanns tidigare på alla kontinenter utom Antarkis. De utrotades dock troligen av jagande människor och idag finns denna så kallade megafauna kvar nästan bara i Afrika. Så egentligen är mångfalden av arter i ängen inte alls anpassad till slätterängen, utan till ett landskap skapat av stora växtätare. Då det sannolikt var människor som en gång i tiden utrotade megafaunan, har vi också ett ansvar att hjälpa de arter som fortfarande lever kvar och är knutna till öppna blomrika marker.

I nästa blomma möter den lilla skalbaggen Miarus, en liten svart vivel som lever hela sitt liv i blåklocksblommor och vars larver äter blåklockans frön.

Timotejstrån förvandlas till röda smultronstrån i barnens händer och söta bär försvinner sedan snabbt ner i längtande munnar.

Smultronen är ängs- och hagmarkernas eget bär och kanske det godaste bäret av dem alla.

Smultronstrå

Den 7 juli. Är ute och plockar smultron med barnen längs vägkanter och i ängarna. Timotej förvandlas till röda smultronstrån i barnens händer och söta bär försvinner sedan snabbt ner i längtande munnar. Smultronen är ängs- och hagmarkernas eget bär och kanske det godaste bäret av dem alla, möjligen med viss konkurrens från Norrlandskustens åkerbär. Men smultronen minskar i samma takt som kvaliteten på marken där de brukar växa. De klarar inte av att växa i gödslade eller igenväxande marker. Mest smultron hittar man numera längs med vägarna, annat var det tidigare.

På Rytartorpet har det hittats ett dokument som beskriver vilka skyldigheter torparna hade gentemot Svanås säteri. Förutom dagsverken, skötsel av det egna torpet med mera, står det att torparen som skatt för torpet årligen ska erlægga en kanna smultron. Med tanke på att alla sju torpen under Svanås troligen hade liknande kontrakt, skulle säteriet alltså få sju kannor smultron årligen. Då varje kanna motsvarar 2,62 liter, var alltså torparna tillsammans tvungna att plocka över 18 liter smultron i skatt. Var hittar man dessa mängder idag?

Ängen som inspiration

Det är den 10 juli, är på väg hem sent på kvällen. Solen går just ned över Sakristieängen. Några av grannarna finns på plats. De har precis avnjutit synen av en luftballong som landat på åkern bredvid ängen. Sommarkvällen är så vacker den kan vara, den röda himmelen, gula nästan självlysande slåttergubbeblommor och välformade enbuskar.

Det är enkelt att förstå att ängen inspirerat konstnärer och diktare under alla tider. Det är kanske just i konstverken, dikterna och sångerna som ängens betydelse för människan blir som tydligast. Alla känner väl till Evert Taubes sång om Rönnerdal och ängen med gullviva, mandelblom, kattfot och blåviol. Men hur många har sett eller känner igen dessa växter idag?

Kanske är det så att dagens ensidiga och grandominerade landskap inte bara kväver de allt sällsyntare slåtterängarna, utan också vår förståelse av gårdagens dikter och sånger.

Hagtorpaängen.

Sommarkvällen är så vacker den kan vara, den röda himmelen, gula nästan självlysande slåttergubbeblommor och välformade enbuskar.

Enbuske.

Slåtter i Pias äng

Den 10 augusti. Det är en skön, stilla och behagligt varm sensommarkväll. Solen är på väg ner och ger landskapet vackra varma färger. Det är slåtter i Pias äng. En hel del av arbetet är redan gjort, då en stor del av ängen är slagen med slåtterbalk. Men nu kommer liarna, räfsorna och högafflarna fram. Jenny sitter i ängen med sin fiol och spelar folkmusik, arbetsredskapen rör sig i takt till musiken.

Gullris, liten blåklocka, ängsvädd och flockfibblor står fortfarande i full blom och vi sparar hobbar med dessa blommor. På det sättet räddar vi födoresursen för diverse fjärilar och bin, som annars skulle få svårt att klara sig om alla blommor blev borttagna på en gång. Blommorna är omtyckta, vi ser ett tiotal smalbihannor sitta på en gullrisstängel och ett snabbt blåklocksbi surrar från blåklocka till blåklocka.

Det är svårt att tänka sig att denna vackra slåtteräng egentligen skulle varit en tät granskog. Här planterades nämligen granar för 20 år sedan. Tack vare Ängariket och en förstående markägare kunde dock granarna dras upp. Hur ängen skulle sett ut om granarna fått vara kvar, är dock lätt att föreställa sig. För bortom ängen ser man nämligen den täta granskogen. som planterades samtidigt. Där växer på sin höjd några enstaka strån av kruståtel och lite harsyra på marken. I ängen däremot uppgår artrikedomen till upp mot 25 arter kärlväxter på varje kvadratmeter.

Nu kommer liarna, räfsorna och högafflarna fram. Jenny sitter i ängen med sin fiol och spelar folkmusik.

Årets sista slåtterkväll

Snart åker både fiol och gitarr fram.

Den 13 augusti märks det att det är sista slåtterkvällen. Stämningen är god och slåttern i de kvarvarande ängarna går som en dans. Vi är många som hjälps åt idag, ingen vill missa sista slåttern med efterföljande festligheter och risgrynsgröt i Bernhards garage. Alla slappnar av, vi har klarat av att sköta om våra ängar i ytterligare ett år.

Alexander, fem år, som aldrig varit med på en slåtterkväll tidigare, dras med i arbetsglädjen och bär hö till traktorn för borttransport. Även de nyfikna korna i den närbelägna hagen får smaka lite. Efter slåttern äter vi gott och samtalar om vardagliga händelser. De medverkande barnen får var sin present och snart åker både fiol och gitarr fram.

Alexander, fem år, som aldrig varit med på en slåtterkväll tidigare, dras med i arbetsglädjen och bär hö till traktorn för borttransport.

Svamphöst

Det är den 9 oktober. Är på väg att hämta posten. Passerar den av en trägårdsgård omgärdade lilla Hagtorpaängen. Det är mildt och fuktigt ute. Stannar plötsligt i steget. En doft som av parfym! Nej, jag måste ha känt fel. Men doften finns kvar, svag men tydlig, ibland försvinner den, men kommer tillbaka. Går försiktigt in i ängen, jag vet vad det är frågan om. Böjer mig ner och letar lite i gräset och hittar orsaken. Lädervaxskivling! En rödlistad svamp som här har sin enda förekomst i Ängariket. Svamparna är ljusst beiga och ser inte så mycket ut för världen, men doften är fantastisk.

Ser mig vidare omkring i ängen och hittar praktvaxskivlingarnas tomtelovelika hattar och i kanten av ängen står en vacker scharlakansröd vaxskivling bland de likaledes röda nedfallna lönnlöven. Höstens svampar i ängarna bjuder på en för många helt okänd värld av färger och dofter. Tyvärr blir ängssvamparna allt ovanligare på grund av igenväxning, ökat kvävenedfall och konstgödning. I denna lilla äng skulle absolut inga ängssvampar funnits kvar om den inte sköts om. Här avverkades nämligen ett antal trettioåriga granar när ängen restaurerades. Granar hade planterats över nästan halva ängen. Det skulle inte bli så mycket mark kvar till ängssvamparna, som dessutom verkar ha mycket svårt att konkurrera med de svampar som bildar mykorrhiza med träd. Ängen tillhör en av Ängarikets artrikaste vad gäller ängssvampar, med över 15 arter vaxskivlingar och sex rödlistade arter.

I kanten av ängen står en vacker scharlakansröd vaxskivling bland de likaledes röda nedfallna lönnlöven.

Ängarikets årskrönika

Sven-Allan Åberg

Slåtter har utförts i Gärdstorpaängen och Hagtorpaängen åtminstone sedan 1983.

Under hösten 1990 togs kontakt med grannar och markägare. Vissa delar av Gärdestorpa-, Norratorpa-, Svanåsa- och Klockartorpaängen lieslogs och röjdes på sly.

1991

Ris brändes på våren i Klockartorpaängen och Norratorpaängen. Den 7 juli anordnades ett startmöte i Klockartorpaängen och Föreningen Ängariket bildades. Sven-Allan Åberg valdes till ordförande. Slåtter i föregående års ängar liksom i de nya ängarna vid Sakristieröret, Ryttartorpet, Isakahacket, Horvet, Svanås, Hultalycke och Lundholmen. En informationslåda sattes upp vid vägskälet. Broschyren *Guide till Ängariket* trycktes i 400 ex.

Föreningen Ängariket bildas i Klockartorpaängen 7 juni 1991.

Bengt Andersson sätter upp informationslåda vid vägskälet.

Jenny Ivarsson, ElseMarie Öhrn och Inger Åberg på väg till slåtter i Gärdestorpaängen.

Astrid Andersson bjuder på fika efter slåttern.

1992

Gärdsgårdskurs i Klockartorpaängen. Det byggdes senare en gårdsgård även på Hagtorpet. Åren därefter blev denna typ av stängsel uppförda vid bland annat Svanåsaängen, Sakristieängen, Pias äng och Gärdstorpången.

1993

Nya ängar tillkom. Det var Pias äng, Bortre ängen och Carinaängen. Liebladet utkom som medlemsblad. Ett mjölkabord byggdes där det gamla stått. Vår logotyp introducerades. En vandringsled genom flera av ängarna inordningställdes.

1994

Milstenen kördes sönder 31/1, så vi fick bygga upp den igen. Vi byggde och satte upp ca 40 fågelholkar i ängarna. Vi studerade kartor på Lantmäteriet. Cirka 100 personer deltog i våra ängsvandringar. En rapport om ”Vägar i kulturlandskapet” gavs ut av Vägverket. Vägar genom Ängariket var med i rapporten. Föreningen provade liar åt tidningen Land.

Ängariket provar liar åt tidningen Land 1994.

Resultatet av gårdsgårdskursen i Klockartorpaängen 1992.

Bengt Andersson intervjuas av tidningen Land.

Liebladet är föreningens medlemsblad.

Bengt Andersson lagar milstenen.

1995

Milstenen skadades igen. Flera föreningar deltog i ängsvandringarna. Vi var 35 deltagare i en av dem. Köpte en släpkärra och en röjsåg. Länsstyrelsen hade en dokumentationskurs här i Ängariket.

1996

Orvar Liebladh introducerades som redaktör för Liebladet. Trädfällning i bland annat Svanåsaängen. Ängsvandringar med 24 respektive 10 deltagare. Vi köpte en slipsten och en traktorburen slätterbalk. Horvet fick nya ägare.

1997

En anslagstavla med informationslåda byggdes vid vägskälet. Vi köpte grindar till släpet. Resa till Misterfalls äng i Östergötland. Hämtade 80 enestakar i Skälsnäs. Byggede stättor i Svanåsaängen.

1998

Ängsvandring med bland annat Kronobergs slättergille. Ett sällsynt naturfenomen händer i Svanåsasjön, en ö lossnar och flyter omkring. Resa till Åsnen, Ire och Eriksberg i Blekinge. Nya ägare till Klockartorpet.

De första åren innebar mycket slyröjning i ängarna. På bilden syns Peter Sandström och Birgitta Sundholm vid Sakristieängen.

1999

Pias äng var den första som fick besök av vildsvin. Carina Axelsson valdes till ordförande på årsmötet. Lyåsa och Högakull var målen för årets resa. Växtfärgningskurs på Åsabacken. Ängsvandringar med bland annat Skogsägarna.

2000

Gärdgårdsbygge vid Lundholmaängen. Resa till Öland, där bland annat Alvaret, Ottenby och Schäferiängarna besöktes.

2001

Växtinventering i samtliga ängar, vilket resulterade i en rapport som trycktes av kommunen. Vi gjorde en resa till Store mosse. Bygde vidare på gårdsgården i Gärdstorpaängen. Ängariket firade tio-årsjubileum med bland annat en jubileumsvandring. Flera organisationer deltog i ytterligare en ängsvandring.

Sven-Allan Åberg visar sin speciella holk-konstruktion under jubileumsvandringen 2001.

Jenny och Hugo Ivarsson med en färgkavalkad efter växtfärgningskursen 1999.

2002

Föreningen medverkade i kampanjen ”Levande Landskap” på Svanås. Inköp av slätterbalk. Liekurs för kvinnor hölls på Hagtorpet. Resa till Hornborgasjön.

2003

”Bernhards garage” blev vår nya lokal för verktyg, släpkärra med mera. Där bjuds sedan dess varje år på slättergröt och lite underhållning. Vi målade lokalen. Sex slätterkvällar detta år.

2004

Omfattande trädfällning och ringbarkning i ängarna, liksom kommande år. Släpkärran stulen. Under en utflykt besökte vi alla vattenkällor vi kände till i trakten. Växjö Naturskyddsförening hade familjedag i Ängariket. Rosenfingersvamp hittades som ny för länet vid Rytartorpet.

Sista slätterkvällen 2003.

Peter Sandström med slätterbalken som inköptes 2002.

Fågelskådning vid Hornborgarsjön under Ängarikets resa 2002.

Vridfingersvamp hittades i Hagtorpaängen under mykologernas besök 2007.

Små fältbiologer tar en paus under en slätterdag i Pias äng 2006.

2005

Stormen Gudrun orsakade förödelse, men ängarna klarade sig förvånansvärt bra. Resan gick till Linnés Råshult.

2006

Danskar övertog Horvetängen och har skött den sedan dess. Ett gäng fältbiologer hjälpte till med slåttern på Hagtorpet. Resa Åsnen runt. Vi besökte bland annat Törnabygd med dess ängsfruktodlingar.

2007

Milstenen vid ”Treriksröset” skadades av trafik igen för tredje gången. Stängsel uppfördes inför efterbetet i Pias äng. I september besökte mykologer från hela landet Ängariket för att studera ängssvampar. Fjärilen körsbärsfuks ses på Hagtorpet.

2008

Alla tiotalet aspar i Sakristieängen ringbarkades. Resa till Dalsland med övernattnig. Uggelprojektet startade.

2009

Drygt 110 uggelholkar sattes upp. Natliga safaripromenader.

2010

Tog bort gårdsgården i Klockartorpaängen och ersatte den med elstängsel. Växtinventering i de flesta ängarna. Slåtterkurs med kontinentala liar och annan slipmetod. Resa till Örnanäs och Lönsboda i Skåne. Planering inför jubileumsåret 2011. Sökte pengar till jubileumsbok.

Öllegård Jansson räfsar Gärdestorpaängen 2008.

Gunilla Ericsson, Bengt Andersson, Öllegård Jansson och Johan Jansson vid Gunillaängen 2009.

Florans utveckling i Ängariket

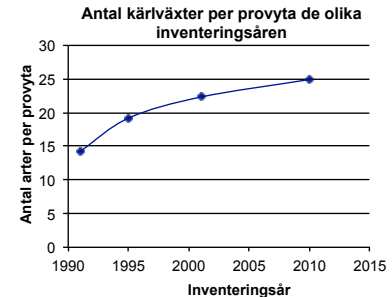
Tobias Ivarsson och Sven-Allan Åberg

För att kunna följa florans utveckling i våra ängar, sattes det redan från början (1991) ut ett antal provytor i samtliga ängar. De var kvadratmeterstora och inventerades regelbundet de första åren. Flera provytor tillkom efter hand. År 2001 gjordes en omfattande inventering i de cirka 45 rutorna. Resultatet redovisades i skriften Växtinventering i Ängariket.

År 2010 gjordes ytterligare en inventering av ängsfloran. Då koncentrerades undersökningen till de 15 provytor som var med från början och som var belägna i de ängar som Ängariket fortfarande sköter om. Det sammanlagda antalet kärlväxter som påträffats i provytorna är 127. De flesta av dessa kan betecknas som ängsväxter och gynnas av traditionell slåtterhävd. Dock finns ohävdarter som kirskaål, brännässla, hallon och hundkäx i vissa ängar.

Artantalet ökar i provytorna

Det finns en tydlig ökande trend i antalet påträffade kärlväxter i de undersökta rutorna. Antal arter har ökat från i medel 14,3 arter 1991 till 24,9 arter 2010.

Diagrammet visar medelantal påträffade kärlväxter i de inventerade provytorna under de olika åren.

Ängarikets indikatorarter

Gökärt	93 %
Vårbrodd	80 %
Liten blåklocka	61 %
Ängsviol	39 %
Svinrot	39 %
Grönvit nattviol	36 %
Jungfrulin	34 %
Slättergubbe	30 %
Ängsskallra	18 %
Stagg	16 %
Stor blåklocka	14 %
Blåsuga	11 %
Mandelblomma	11 %
Bockrot	11 %
Knägräs	9 %
Ängsfryle	9 %
Ängsvädd	9 %
Darrgräs	9 %
Revfibbla	9 %
Prästkrage	9 %
Harstarr	7 %
Skogsklöver	7 %
Kattfot	5 %
Knölsmörbomma	5 %
Smörboll	5 %
Sommarfibbla	5 %
Jungfru Marie nycklar	2 %
Höskallra	2 %
Brudbröd	2 %

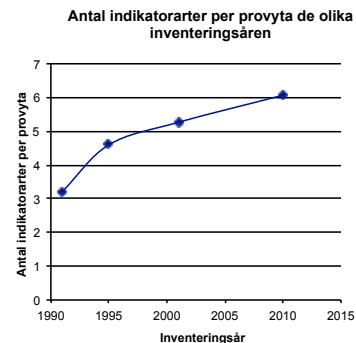
Procentsatsen anger i hur stor andel av ytor de olika arterna påträffades.

Indikatorarter

Särskilt intressanta är de så kallade indikatorarterna, som avslöjar att marken är hävdad och ogödslad. Dessa har ökat mycket kraftigt och antalet indikatorarter per yta har nästan fördubblats från i medel 3,2 arter 1991 till 6,1 arter 2010.

Vårbrodd och gökärt är de två vanligaste indikatorarterna.

Diagrammet visar medelantal påträffade indikatorarter i de inventerade provytorna under de olika åren.

Utvalda växters utveckling i Ängariket

Vissa växter gynnas mer av slåttern än andra. Vi har upptäckt att jungfrulin, ängsskallra och svinrot är särskilt slåttergynnade.

Jungfrulin

Ryttartorpaängen uppvisade från början en blå matta av jungfrulin. Tankarna på att skapa ett ”ängarike” satte extra fart vid denna upptäckt år 1990.

I Klockartorpaängen fanns 1991 tolv blommande exemplar av jungfrulin. År 1995 var antalet 121. I Norratorpaängen hittades det första exemplaret 1991 och nu är arten spridd där. Likadant är förhållandet i flera andra ängar.

Svinrot

Svinroten har ökat utmed vägarna, där vägmaskiner rör om i gruset i slänterna. I Pias äng växte den från början på några få platser, men fanns 1999 på arton ställen där. Den lilla Hagtorpaängen är en så kallad svinrotsäng, med rik förekomst av arten. Även i Carinaängen finns mycket svinrot.

Jungfrulin har ökat kraftigt i ängarna.

Svinroten har ökat utmed vägarna, där vägmaskiner rör om i gruset i slänterna.

Grönvit nattviol

Grönvit nattviol är vissa år rikligt förekommande.

Jungfru Marie nycklar i Carinaängen 2010.

Den grönvita nattviolen har alltid varit vanlig i svagt hävdade områden som vägkanter och betesmarker. Arten är vissa år rikligt förekommande och ökningen i slätterängarna är markant.

I Norratorpaängen har vi följt utvecklingen av grönvit nattviol. År 1994 fanns 29 blommande exemplar, 1995 var det 89 och 2010 hittade vi 104 i blom.

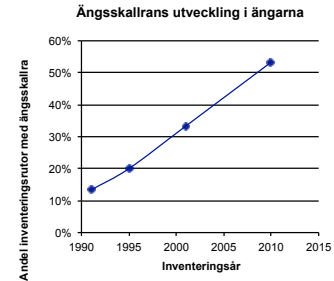
Jungfru Marie nycklar

Jungfru Marie nycklar kunde vi i början se i några ängar, framför allt i Norratorpaängen. Där fanns 20 blommande exemplar 1991. Nio år senare räknades 92 stycken, och 2010 blev summan 358.

I Carinaängen noterades den 23 juli 1992 ”mer än 5 ex”. Ängen hade betats med häst och var ännu inte införlivad med Ängariket. År 1993 räknades till ”mer än 20 blommande ex”. Antalet uppgick 1999 till 258 stycken, och steg oavbrutet. Den 2 juli 2010 var det svårt att räkna alla blommande nyckelblomster. Men antalet uppskattades till minst 1 370 exemplar! Det har alltså skett en ökning av antalet blommande Jungfru Marie nycklar i Carinaängen från fem till nästan 1 400 exemplar på 18 år!

Ängsskallra

Ängsskallra fanns i enstaka exemplar utmed vägarna i början. Nu är arten ymnigt förekommande i de flesta ängarna och det är den art som kanske ökat mest. Skallran är intressant då den parasiterar på olika gräs, som därmed inte blir så högväxta. Arten gynnar därmed örtvegetationen i ängarna på gräsens bekostnad. Med sina stora frön som är mogna vid slåttertidpunkten, gynnas skallran tydligt av att höet torkas, räfsas och transporteras. Detta har gjort att arten spridit sig längs vägkanter och till nya ängar. På liknande sätt kan man förklara en markant ökning av ängsviol, vårbrodd, gullviva, solvända och blåklockor.

Diagrammet visar andelen inventeringsrutor med ängsskallra.

Ängsskallran är den art som har ökat mest i ängarna.

Ohävdarter

Genom att inventera provytor regelbundet får man en bra bild över florans utveckling.

Ohävdarter som örnbräken, hallon, maskros och hundkäx finns eller har funnits i ängarna. Örnbräken har trampats ned eller så har vi dragit av bladskivorna med lie på alla exemplaren i en klon. Maskrosen har försvunnit av sig själv, eftersom arten inte trivs när marken efterhand utarmas på näring. På samma sätt har hallon avtagit. Hundkäxen däremot har vi fått ta itu med omkring första juli, då blomflockarna börjar sätta frukt. Då har vi varje år samlat in dessa och på så vis hindrat arten från att sprida sina frön. Efterbete på sensommaren bidrar också till att hundkäxen minskar.

Lövsly

I början fick mycket tid läggas ned på att röja sly i ängarna, men efter några år minskade slyet och numera kommer det inte upp så mycket. Speciellt sly av asp kan vara besvärligt. Problemet kan dock minskas om man ringbarkar ett träd några år innan man avverkar det i ängen. Då skjuter trädet nämligen inte några rotskott.

Pias äng

Sven-Allan Åberg

Från Hagtorpet är bara att gå hundra steg genom rågveteåkern. Sen är man på andra sidan och blir stående i stängselhålet. Här ligger ett kuperat gammalt kulturområde. På höjden längst i norr reser sig en mäktig bronsåldersgrav, ett stenkummel insamlat under lång tid över den döde. Berget gick i dagen här då. Träd som slagit rot runt graven blir inte gamla. Berget hindrar rötterna att tränga ner tillräckligt långt. Här växer nu oxel, rönn och körsbär. Säl, apel, lönn och brakved finns också. Graven är kantad av blåbär och ormbunkar.

År 1969 byggdes ett tio meter högt utsiktstorn här. Det var en mäktig upplevelse att komma upp ovanför grantopparna och upptäcka grannsocknarnas kyrkspiror sticka upp ur det blågröna. Stora delar av Växjö i söder och delar av Helgasjön kunde man se. Kyrkorna i Drev, Sjösås och Nottebäck lyste tydligt i kvällssolen.

Går runt graven. En apel med Ängarikets egen sort inympad finns här. Under den står några gullvivor. Gökärten täcker marken. Ängsviol och kattfot blommar som bäst. Som gräns mot norr står en vägg av tjugoåriga granar. År 1993 var plantorna utbredda över hela Pias äng. Vi fick lov att rycka upp dem. En hel del lövträd och sly fanns också i ängen. Det tog några år innan området fick karaktären av en slätteräng. Men vi röjde och

Pias äng 1979, 1993 (före röjning), 1993 (efter röjning) och 2010.

slog hela tiden. På gamla lantmäterikartan från 1911 beskrivs området som ”bete”. Det var nog så att närheten till Hagtorpet gjorde det lämpigt att ha hästen här, lättillgänglig vid behov. Fodret till djuren hämtades annars från varje jordbit det gick att gå fram över med lie. Men intensivt bete och slåtter har gynnat floran bra.

I söder sluttar ängen ner mot torpet Boket. På vintern är den en tillgång om det är snö. Pulkabacken sysselsätter barn och barnbarn hela dagar ibland. Längst ner i gränsen mot Boket har vi byggt en gårdsgård. Där gäller det att vid stängselhålet sikta rätt med pulkan eller skidorna. Det går en stig genom ängen trampad i decennier av torpare och djur. Björk, hassel och olvon ingår i träd- och buskfloran. Här hänger fågelholkar i träden. Trädpiplarkans ivriga sång hörs från en trädtopp. Så fladdrar den upp ett stycke i luften och sänker sig på stela vingar ner mot marken. Vid en tuva omgiven av vårfryle och teveronika kommer den att reda sitt bo.

Liljekonvaljerna är just igång med att öppna sina klockor och man får lägga sig på knä för att känna doften. Då upptäcker jag en fjäril med skrynkliga vingar krypa upp från puppskalet nere i marken och torka till i majluften. Det är en björkflikvinge, en doldis för de flesta. Hinner skrämman en skogsödla på stenen i åkerkanten just där den så kallade vanliga nattviolen doftat i flera år. Här går välmående kor efter slåttern. Kanske deras tramp har trasat sönder orkidén, men djuren gör mest nytta i ängen, så det får man stå ut med.

Då upptäcker jag en fjäril med skrynkliga vingar krypa upp från puppskalet nere i marken och torka till i majluften. Det är en björkflikvinge, en doldis för de flesta.

Har släpat hit en trädgårdsstol. Tar fram dagboken, antecknar och minns.

Har släpat hit en trädgårdsstol. Tar fram dagboken, antecknar och minns. Allt hopsamlat ris från första röjningen låg i en remsa utmed åkern. Vinden låg rätt. Det var i april. Elden sprakade ljudligt i den 50 meter långa rishögen. Efter en timme skulle det bara vara aska kvar. Då hördes buller och plötsligt stod ett hovrande vidunder ett par tiotal meter bort över åkern. Försökte vinka övertygande om att allt var under kontroll, och helikoptern gav sig av.

En sommarnatt hittade jag ett bålgetingbo i en holk här. Lyckades efter mycket planerande få med mig holken hem och byggde om både holken och ett fönster. Sen kunde jag sitta bekvämt i rummet och studera getingarnas förehavanden på nära håll inne i boet. Något år senare såg jag en kväll en sparvuggla flyga in i samma holk. Satte handen för hålet men ugglan lyckades smita ut mellan fingrarna. Och jag som hade ringar för arten hemma i torpet! Förargligt!

Här finns en stor flat sten, tårtstenen. Det var slätter och Ulla från Sandsjö dök upp här med världens godaste tårta. Vi satt sen på tuvor och stenar och smaskade. Jag minns hur barnen klängde i körsbästräden under slätter. Sen fick de åka med i Peters traktorskopa, när höet forslades bort. Reser mig från trädgårdsstolen och går hem genom rågveteåkern. Så kan det vara i Ängariket, där brukare och entusiaster samverkar och vill verka för en mångfald i vårt ängarrike.

Biologisk mångfald i Ängariket

Tobias Ivarsson och Sven-Allan Åberg

Fladdermöss

Går man in i en öppen lada under sommaren kan man ibland hitta en samling gula och vita fjärilsvingar på golvet. Vingarna i sig är intressanta för de härrör från en allt ovanligare art, nämligen humlerotfjärilen. Det är den långörade fladdermusen som har fångat fjärilarna över ängarna och sedan satt sig på en vägg i ladan och kalasat. Arten är ganska vanlig, men är sällan observerad, då dess läten är så svaga att det till och med är svårt att höra dem i en ultraljudsdetektor.

Desto lättare är det att se och höra nordisk fladdermus och dvärgfladdermus, som är vanliga på flera ställen i Ängariket. De bor ofta i de gamla torpen. Över kvarndammen och Svanåsasjön kan man se vattenfladdermusen jaga över vattenytan. Även stor fladdermus och gråskimlig fladdermus har observerats i trakten.

Långörad och stor fladdermus finns båda i Ängariket.

Hasselmusen

Hasselmusbo.

Hasselmus i hasselbuske.

Det var vid slyröjning vid Klockartorpaängen vi hittade det första hasselmusboet 1990. Det låg i en låg bok en halv meter upp. Sedan dess har flera bofynd gjorts i snåriga områden. Särskilt i sydlänta kraftledningsgator, varma brynmiljöer vid åkrar eller på några år gamla föryngringsytter har hasselmusbon hittats. I uggleholkar har rester av arten noterats och sovande möss har också setts i vanliga fågelholkar. Arten gynnas säkert av arbetet i ängarna genom Ängarikets skapande av ett varierat småskaligt landskap med varma brynmiljöer.

Ugglor

Sparvugglan är den näst vanligaste ugglan i trakten.

En av de 77 kattuggleungar som ringmärkts i Ängariket.

År 2008 startade vi ett uggleprojekt i föreningen för att hjälpa och hålla koll på de ugglor som häckar i trakten. På en 100 kvadratkilometer stor yta (1x1 mil) placerades ca 60 holkar avsedda för kattuggla, samt 25 holkar var för pärlugglor respektive sparvugglor. Virket till holkarna bekostades av föreningen. Men intresset för ugglor inom föreningen började innan dess.

År 1999 var vi flera som samlades. Vi skulle besöka en pärlugglehäckning. Fem ungar plockades fram ur en asp. De fotograferades, ringmärktes och lades sedan tillbaka in i boet. Pärlugglan hade uppenbarligen häckat där i flera år. Samma år häckade sparvugglan i en högstubbe av björk. Efter häckningen preparerades stubben som var rutten och riskerade att falla. Nästa år häckade ugglan i stubben igen. Boet bevakades i över 100 timmar och dokumenterades noga. Häckningsutfallet blev sju ungar.

Sparvugglan var länge den vanligaste arten och hade flera revir i Ängariket. Särskilda hamstringsholkar har placerats ut. I dem ligger ibland byten i form av smågnagare och fåglar, som ugglan samlat in. Numera är kattugglan vanligast och häckar varje år med ett tiotal par inom undersökningsytan. Under de tre år som projektet hållit på har 77 kattuggleungar kommit på vingarna. Hornuggla och berguv har också observerats i Ängariket.

Rovfåglar

När vi samlades till slätter i Horvetängen i augusti 1999 hörde vi duvhökens ungar. Den har häckat i trakten sedan dess och byggt bo i flera granar. Senast låg boet i en lutande al. Hönsägare påminns ofta av duvhökens närhet. Hönorna slås dock mest på våren och sensommaren när den stora duvhökshonan är ute och jagar. Hanen som ensam jagar när honan ruvar äggen och tar hand om ungarna, verkar undvika så stora byten som en höna.

En gång fångades en levande duvhök. Den låg på rygg och hade en korp över sig. Båda fåglarna greps om fötterna och återfördes sen till friheten. Ormvråken och sparvhöken är annars de vanligaste rovfåglarna i trakten. Under slättern i augusti har bivråken stora ungar som behöver mat. Då kan man vissa år hitta uppgrävda humle- och getingbon i ängarna. Bivråken föder upp sina ungar mest på larver av getingar och humlor. Detta gör att den är beroende av ett variationsrikt landskap med mycket blommor och gynnas därmed säkerligen av Ängarikets arbete.

Lärkfalk och fiskgjuse ses regelbundet under sommaren, medan tornfalk, stenfalk, fjällvråk, blå kärrhök, brun kärrhök, kungsörn och havsörn mest ses under flyttningstider. Den röda gladan har inte konstaterats häcka än, men ses numera årligen i Ängariket.

Sparvhöken är den minsta rovfågeln i Ängariket.

Övriga fåglar i Ängariket

Stenskvätta med byte.

Stenskvättan hade inte observerats under häckningstid under vår verksamhetstid förrän år 2010. Då fanns ett par vid Kvarnaträdan och en hona vid Rytartorpet. Här finns gott om stenmurar att bo i, men arten har troligen problem under flyttningen. Kanske har göktytan liknande motgångar. Den var annars vanlig här på 1970-talet och tidigare. På den tiden var sånglärkan verkligen vårens budbärare. Den hängde sjungande över Svanås öppna marker. Nu hörs den nästan bara när den flyttar förbi. Ladusvalor finns kvar i lagårdarna även om de vissa år verkar vara ovanligare. Hussvalan häckar numera endast med något par på Svanås. Gråsparven är numera ovanlig och ses mest vid Svanås. Hållbyggande arter som mindre hackspett, spillkråka och gröngöling har bra häckningsförutsättningar tack vare varierande skogar med en hel del döda träd.

Den sällsynta mindre flugsnapparens har under de senaste åren varit en årlig gäst i bokskogen nedom Klockartorpaängen och i skogarna öster om Svanåsjön. År 2010 kunde vi för första gången höra en spelande skogsduva från bokskogen vid Klockartorpet. Nötkråkan är en regelbunden gäst i traktens hasselbuskar under september och häckar troligen i någon tät granskog i närheten. Stenknäcken har en fast stam och gynnas av att vi lämnar körsbärsträd kvar i ängarna. Tillfälliga observationer har gjorts av flera sällsynta arter exempelvis lappspurv, ringtrast (regelbunden), biätare, mindre sångsvan, gråhalsad trast, flodsångare och blåhake.

Dagfjärilar i Ängariket

Totalt har 44 arter dagfjärilar setts i Ängariket och 40 av dessa kan räknas som mer eller mindre bofasta i trakten. Ängarnas blomrikedom utgör en viktig grund för många av fjärilarna. De två vanligaste arterna i själva slåtterängarna är luktgräsfjäril och slåttergräsfjäril, vars larver lever på olika gräsarter. Den allt ovanligare och numera rödlistade almsnabbvingen finns vid Svanås. Några arter som är tydligt gynnade av det småskaliga landskapet med slåtterängar är smultronvisslare, skogspärlemorfjäril, sorgmantel, silverblåvinge, vitgräsfjäril och vitfläckig guldvinge.

Glädjande nog har flera arter dykt upp under senare år. Några av dessa har lyckats kolonisera Ängariket. Detta beror sannolikt på gynnsammare vädermässiga förhållanden och att trakten blivit mer blomrik. Exempel på arter som setts från och med 2007 är kartfjäril, svingelgräsfjäril, vitgräsfjäril, ängsblåvinge och körsbärsfuks. Speciellt fjärilsrika är de marker som sköts med slåtter, men är gammal åkermark. På mindre än tio år kan åkrar bli rena eldoradon med bland annat mycket blommande åkervädd och prästkragar.

Kartfjärilen är en av nykomlingarna i Ängariket.

Silverblåvinge, vitfläckig guldvinge, luktgräsfjäril och smultronvisslare.

Förteckning över Ängarikets dagfjärilar

Mindre tåtelsmygare	Vanlig
Ängssmygare	Vanlig
Smultronvisslare	Sparsam, ses årligen
Makaonfjäril	Sparsam, ses årligen
Aurorafjäril	Ganska vanlig
Kålfjäril	Vanlig
Rovfjäril	Sparsam
Rapsfjäril	Vanlig
Svavelgul höfjäril	Några fynd
Citronfjäril	Vanlig
Nässelfjäril	Vanlig
Kartfjäril	Numera vanlig, första fyndet 2008
Tistelfjäril	Sparsam, främst på sensommaren
Påfågelöga	Vanlig
Sorgmantel	Sparsam, ses årligen
Körsbärsfuks	Ett fynd 2007
Vinbärsfuks	Ganska vanlig
Amiral	Ganska vanlig
Skogspärlemorfjäril	Sparsam, ses årligen
Ängspärlemorfjäril	Ganska vanlig
Silverstreckad pärlemorfjäril	Vanlig
Storfläckig pärlemorfjäril	Några fynd

Slättergräsfjärilen är en av de vanligaste fjärilarna på ängarna.

Makaonfjärilen ses årligen i Ångariket.

Älggräspärlemorfjäril	Vanlig
Prydlig pärlemorfjäril	Några fynd
Brunfläckig pärlemorfjäril	Ganska vanlig
Skogsnätfjäril	Ganska vanlig
Aspfjäril	Sparsam
Kvickgräsfjäril	Några fynd
Svingelgräsfjäril	Några fynd
Vitgräsfjäril	Sparsam, ses årligen
Slättergräsfjäril	Vanlig
Luktgräsfjäril	Vanlig
Kamgräsfjäril	Några fynd
Tosteblåvinge	Ganska vanlig
Puktörneblåvinge	Ett fynd
Ängsblåvinge	Ett fynd
Ljung/hedblåvinge	Sparsam
Violettblåvinge	Några fynd vid Svanåsasjön
Silverblåvinge	Ganska vanlig
Mindre guldvinge	Ganska vanlig
Vitfläckig guldvinge	Sparsam, ses årligen
Grönsnabbvinge	Ganska vanlig
Eksnabbvinge	Något fynd
Almsnabbvinge	Några fynd vid Svanås

Bastardsvärmare

Mindre bastardsvärmare förekommer sparsamt i ängarna.

Klubbprötad bastardsvärmare är endast påträffad två gånger i Ängariket.

Bastardsvärmare är mycket speciella och lätta att känna igen. Vingarna är mörkt blåglänsande med röda fläckar. Fläckarnas utseende och antal visar vilken art det är frågan om. De vackra färgerna talar om för fåglar att fjärilarna är giftiga, de innehåller nämligen cyanid. Är man så giftig behöver man inte vara snabb och rädd, utan man kan kosta på sig att sitta stilla på blommorna även när någon fara är på gång. Det är de vackra färgerna och den lugna framtoningen som gör bastardsvärmarna så omtyckta. Men de verkar ha det svårt i det svenska landskapet och alla fem arter bastardsvärmare som förekommer i södra Sverige är rödlistade. Bastardsvärmarnas larver lever främst på olika ärtväxter, men en art lever på bockrot. Bastardsvärmarna är beroende av blomrika och ganska svagt hävdade marker. De gynnas av att hobbare i ängen lämnas oslagna.

Två arter bastardsvärmare har påträffats i Ängariket. De två arterna är klubbprötad bastardsvärmare och mindre bastardsvärmare. Av den klubbprötade finns bara två tillfälliga fynd på Hagtorpet, vilket är bland de västligaste fynden i landet. Den mindre bastardsvärmaren finns numera sparsamt i Ängariket och ses med några exemplar varje år. En annan intressant dagflygande fjäril som observerats i Ängariket är den svävflugelika dagsvärmaren. Som en liten humlelik kolibri kan den ses flyga mellan blommande tjärblomster. Dess larver lever på ängsvädd, så det är lätt att förstå att även detta är en art på fallrepet.

Nattfjärilar

Från och till har även nattfjärilar studerats i Ängariket genom att vi tänt en stark lampa på natten. Speciellt på våren och högsommaren kan det bli trångt vid lampan med över hundra flygande fjärilar. Intressanta arter som noterats under årens lopp är bl.a. trollspinnare, åkervindesvärmare, svartfläckig högstjärt, större harrismätare och svartfläckigt knölfly. Nedan ses en lista på nattflygande storfjärilar som hittats under de senaste tio åren.

Nattfjärilsmångfald i Ängariket

Fläckig hallonspinnare *Thyatira batis* Banded hallonspinnare *Habrosyne pyritoides* Poppelblekmaskspinnare *Tethea or* Svartgrå blekmaskspinnare *Tetheella fluctuosa* Björkblekmaskspinnare *Ochropacha duplaris* Björkgulhornspinnare *Achlya flavicornis* Tandad sikelvinge *Falcaria lacertinaria* Eksikelvinge *Watsonalla binaria* Boksikelvinge *Watsonalla cultraria* Ockragul sikelvinge *Drepana falcataria* Brun fläckfjäril *Archiearis parthenias* Liten fläckmätare *Lomaspsilis marginata* Albågmätare *Macaria alternata* Tallbågmätare *Macaria liturata* Liten krusbårmätare *Macaria wauaria* Liten buskmätare *Chiasmia clathrata* Ormbunksmätare *Petrophora chlorosata* Violettpudrad skymningsmätare *Plagodis pulveraria* Tvärstrimmig smalvingemätare *Plagodis dolabraria* Citronmätare *Opisthographis luteolata* Snedbandad spetsmätare *Epione repandaria* Tvåbandad spetsmätare *Epione vespertaria* Höstflikmätare *Ennomos autumnaria* Alflikmätare *Ennomos alinaria* Ekflikmätare *Ennomos erosaria* Allmän männämte *Selenia dentaria* Rödbrun männämte *Selenia tetralunaria* Tandmätare *Odontopera dentata* Ockragul rovmätare *Crocallis elinguaris* Spinnarmätare *Colotois pennaria* Grå fjädermätare *Phigalia pilosaria* Lurvig vintermätare *Lycia hirtaria* Brunaktig vintermätare *Biston strataria* Stor björkmätare *Biston betularia* Guldgul frostmätare *Agriopsis aurantaria* Grågul frostmätare *Agriopsis marginaria* Granlavmätare *Peribatodes secundaria* Vitgördlad lavmätare *Cleora cinctaria* Vågbräddad lavmätare *Alcis repandata* Torvmossemätare *Arichanna melanaria* Dubbelvågig lavmätare *Ectropis crepuscularia* Allavmätare *Aethalura punctulata* Allmän ångsmätare *Ematurga atomaria* Tallmätare *Bupalus piniaria* Gulvit streckmätare *Cabera exanthemata* Tvåfärgad atlas mätare *Lomographa bimaculata* Tvåbandad atlas mätare *Lomographa temerata* Blekgrön halv mätare *Campaea margaritaria* Barrskogsmätare *Hylaea fasciaria* Svartribbad vitvingemätare *Siona lineata* Ullgumpsmätare *Alsophila aescularia* Dagfjärilsmätare *Geometra papilionaria* Ljusgrå lövmätare *Scopula incanata* Rödpuddrad lövmätare *Idaea muricata* Tofsotad lövmätare *Idaea biselata* Brunhörnad lövmätare *Idaea dimidiata* Vinkelstreckad lövmätare *Idaea aversata* Enkel lövmätare *Idaea straminata* Roströd fältmätare *Xanthorhoe ferrugata* Backfältmätare *Xanthorhoe montanata* Gulvingad fältmätare *Cemptogramma bilineata* Brungul fältmätare *Anticlea badiata* Mällmätare *Pelurga comitata* Ögonfläckad fältmätare *Cosmorhoe ocellata* Violettrå parkmätare *Eulithis testata* Blåbårsparkmätare *Eulithis populata* Citrongul parkmätare *Eulithis pyrallata* Gråryggig fältmätare *Eclipoptera silaceata* Brungrön fältmätare *Chloroclysta siterata* Citrongul fältmätare *Cidaria fulvata* Violettrå fältmätare *Thera obeliscata* Föränderlig fältmätare *Thera variata* Grönaktig fältmätare *Colostygia pectinataria* Vattrad fältmätare *Hydriomena furcata* Vågig tofsmätare *Rheumaptera undulata* Töcknig höstmätare *Epirrita dilutata* Tvåbandad fältmätare *Perizoma taeniata* Dånfältmätare *Perizoma alchemillata* Ögontröstfältmätare *Perizoma blandiata* Klintmalmätare *Eupithecia centaureata* Röllikemalmätare *Eupithecia lictata* Gråbomalmätare *Eupithecia succenturiata* Lansettingad malmätare *Eupithecia lanceata* Tvåsporrad malmätare *Gymnoscelis ruffifasciata* Krönt malmätare *Chloroclystis v-ata* Grön malmätare *Pasiphila rectangularis* Större harrismätare *Chesias legatella* Sotmätare *Odezia atrata* Ockragul älv mätare *Hydrelia flammeolaria* Asplobmätare *Trichopteryx carpinata* Tallspinnare *Dendrolimus pini*

Trollspinnaren är en av de ovanligaste nattfjärilarna som påträffats.

Svartfläckig högstjært har larver som lever på asp.

Poppelspinnare *Poecilocampa populii* Gråsluv *Macrothylacia rubi* Skäckspinnare *Endromis versicolora* Påfågelspinnare *Saturniidae*
 Lindsvärmare *Mimas tiliae* Videsvärmare *Smerinthus ocellata* Poppelsvärmare *Laothoe populii* Åkervidesvärmare *Agrius convolvuli*
 Tallsvärmare *Sphinx pinastri* Brunsprödat skymningsvärmare *Hyles gallii* Större snabelsvärmare *Deilephila elpenor* Mindre snabelsvärmare
Deilephila porcellus Större gaffelsvans *Cerura vinula* Svartfläckig högstjært *Clostera anachoreta* Rödgrå högstjært *Clostera pigra* Blågrå
 högstjært *Clostera pigra* Gulsvansspinnare *Drymonia dodonaea* Vintereksspinnare *Drymonia ruficornis* Trollspinnare *Harpya milhauseri*
 Björktandvinge *Notodonta dromedarius* Piltandvinge *Notodonta ziczac* Björkfläkvinge *Odontesia carmelita* Vårfläkvinge *Odontesia sieversii*
 Ektandvinge *Peridea anceps* Oxhuvudsspinnare *Phalera bucephala* Pilporstlinsvinge *Pheosia tremula* Björkporslinsvinge *Pheosia gnoma*
 Näbbspinnare *Pterostoma palpinum* Ekfläkvinge *Ptilodon capucina* Ekorrspinnare *Stauropus fagi* Bokspinnare *Calliteara pudibunda*
 Granharfotsspinnare *Calliteara abietis* Videspinnare *Leucoma salicis* Barrskogsunnna *Lymantria monacha* Brun björnspinnare *Arctia caja*
 Rödhsald lavspinnare *Atolmis rubicollis* Vit borstspinnare *Cybosia mesomella* Rödfransad björnspinnare *Diacrisia sannio* Grå tigerspinnare
Diaphora mendica Mattgul lavspinnare *Eilema depressum* Blygrå lavspinnare *Eilema lurideolum* Mörkgrå lavspinnare *Eilema complanum*
 Ockragul lavspinnare *Eilema lutarellum* Rosenvinge *Miltochrista miniata* Grå hinnvinge *Nudaria mundana* Mindre igelkottsspinnare *Parasemia*
plantaginis Rostvinge *Phragmatobia fuliginosa* Gul tigerspinnare *Spilosoma luteum* Prickig tigerspinnare *Spilosoma lubricipedium* Grågul
 hinnvinge *Thumatha senex* Alaftonfly *Acronicta alni* Psiaftonfly *Acronicta psi* Lönnaftonfly *Acronicta aceris* Vitt aftonfly *Acronicta leporina*
 Storhuvat aftonfly *Acronicta megacephala* Allmänt aftonfly *Acronicta auricoma* Syreaftonfly *Acronicta nudica* Ligusterfly *Cranioophora ligustri*
 Blåbandat ordensfly *Catocala fraxini* Helfläckat vickerfly *Lygephila pastinum* Gulbrokigt slätterfly *Euclidia glyphica* Sikelfly *Laspeyria flexula*
 Fläkfly *Scoliopteryx libatrix* Brunstreckat näbbfly *Hypera proboscidealis* Källfly *Hypera crassalis* Trädspinnarfly *Rivula sericealis* Grönglänsande
 metallfly *Diachysia chrysis* Gammalfly *Autographa gamma* Purpurfärgat metallfly *Autographa pulchrina* Violettrött metallfly *Autographa jota*
 Platinafläckat metallfly *Autographa bractea* Frågeteckenmetallfly *Synggrapha interrogationis* Grönvitt nässelfly *Abrostola tripartita* Vitfläckat
 glansfly *Protodeltote pygarga* Svartfläckat glansfly *Pseudeustrotia candidula* Blågrått kapuschongfly *Cucullia lactucae* Grått kapuschongfly
Cucullia umbratica Stort buskfly *Amphipyra pyramidea* Vårtaggfly *Brachionycha nubeculosa* Svartfläckigt knöfly *Schinia scutosa* Mörkbrunt
 skuggfly *Rusina ferruginea* Mållfly *Trachea atriplicis* Tandfly *Phlogophora meticulosa* Raggfly *Hyppa rectilinea* Vinkelfly *Enargia paleacea*
 Ockragult rovfly *Cosmia trapezina* Violetbandat gulvingfly *Xanthia togata* *Xanthia aurago* Blekgult gulvingfly *Xanthia ictertia* *Xanthia citrigo*
 Rödströkat backfly *Agrochola lota* Glänsande backfly *Agrochola nitida* Gulrött backfly *Agrochola helvola* Kantfläckigt backfly *Agrochola litura*
 Trefläckigt vågfly *Eupsilia transversa* Lingonplattfly *Conistra vaccinii* Rostgult plattfly *Conistra rubiginea* Tempelfly *Dasyptera templi*
 Kamsprödat puckelfly *Aporophyla luteulenta* Vitgrått tråfly *Lithophane ornitopus* Gråbrunt tråfly *Lithophane socia* Gaffeltecknat tråfly *Lithophane*
furcifera Mindre mantelfly *Xylena vetusta* Hagtorsnfly *Allophyas oxyacanthae* Grönt ekfly *Dichonia polytrina* Föränderligt ekfly *Dryobotodes*
eremita Vitgrått klippfly *Antitype chi* Grått höstfly *Ammoconia caecimacula* Vitfläckigt ångsfly *Apollonia gemma* Violettblunt ångsfly
Blepharita satura Stort ångsfly *Apamea mongolypha* Allmänt ångsfly *Apamea crenata* Ilyriskt ångsfly *Apamea illyrina* Gulhsald ångsfly
Apamea scolopacina Vitaxfly *Mesapamea secalis* Potatisstamfly *Hydraecia micacea* Litet stråfly *Chortodes pygmina* Ljunghedfly *Anarta myrtilli*
 Brokigt landfly *Lacanobia contigua* Litet landfly *Hecatera bicolorata* Ärtfly *Melanchara pisi* Brungrått landfly *Polia bombycina* Vitfläckat gräsfly
Mythimna conigera Tegelrött gräsfly *Mythimna ferrago* Halmgult gräsfly *Mythimna pallens* Föränderligt sälgfly *Orthosia incerta* Allmänt sälgfly
Orthosia gothica Litet sälgfly *Orthosia cruda* Brunbandat sälgfly *Orthosia opima* Aspsälgfly *Orthosia populii* Öföränderligt sälgfly *Orthosia*
cerasi Tallfly *Panolis flammea* Allmänt gräsfly *Cerapteryx graminis* Vittribbat fältfly *Tholera decemalis* Tråfärgat jordfly *Xestia baia* Gulfläckigt
Ochropleura plecta Allmänt bandfly *Noctua pronuba* Bredbandat bandfly *Noctua fimbriata* Brunvittet bandfly *Noctua janthe* Ljungjordfly
Lycophotia porphyrea C-tecknat jordfly *Xestia c-nigrum* Gråhsaldat jordfly *Xestia triangulum* Svartpunktat jordfly *Xestia baia* Gulfläckigt
 jordfly *Xestia xanthographa* Violettrött skogsfly *Cerastis rubricosa* Brunrött skogsfly *Cerastis leucographa* Åkerjordfly *Agrotis exclamationis*
 Munkfly *Panthea coenobita* Hasselfly *Colocasia coryli* Vitpucklig trågsppinnare *Nola aenugula* Sälgspinnare *Nyctolea degenerana* Större
 båtspinnare *Bena bicolorana* Mindre båtspinnare *Pseudoips prasinanus* Kamsprödat rotfjäril *Trodia sylvina* Ormbunksrotfjäril *Pharmacis*
fusconebulosa Dvärgrotfjäril *Phymatopus hecta* Humlerotfjäril *Hepialus humuli*

Slåttergubbemalen och slåttergubben

Slåttergubben är slåtterängens alldeles särskilda blomma. Förr i tiden var den vanlig och alla visste hur den såg ut. Dess blomning var till och med ett viktigt tecken för slåtterns tidpunkt, för när toppblomman hade blommat färdigt och de två sidoblommorna slog ut, då var det dags att plocka fram lie och räfsa. Numera har blomman minskat så mycket att den är upptagen på rödlistan över de arter som riskerar att försvinna från landet.

Ännu prekärare situation råder för den lilla slåttergubbemalen som till och med verkar ha svårt att klara sig på slåtterängarna. Dess larver lever nämligen, såväl höst som försommar på slåttergubbens blad. Då ängen slås försvinner många blad och malens larver följer med. Så även på platser med god förekomst av slåttergubbe kan slåttergubbemalen saknas. Det verkar till och med vara så att andelen blad som försvinner vid slåttern har större betydelse för malen än hur stort bestånd av slåttergubbe det finns. Allt låter kanske som en paradox. Hur kommer det sig att malen som är knuten till en av slåtterängarnas mest typiska blomma inte klarar av slåtter? Svaret finns åtskilliga 10 000-tals år tillbaka i tiden. Insekten har inte alls sitt ursprung i slåtterängen, utan i det landskap som stora numera utdöda växtätare skapade. Hur ska vi då få slåttergubbemalen att överleva? Växten slåttergubbe klarar inte av att marken växer igen och slåttergubbemalen klarar inte av hård slåtter, där alla bladen slås bort. Helt klart finns det en medelväg, det går att spara en del blad vid slåttern.

Den tråds mala höstminan av slåttergubbemalen på ett slåttergubbeblad.

Försommarminan är större och börjar i bladbasen.

Slåttergubbemalen är helt beroende av växten slåttergubbe för sin överlevnad.

Slåttergubbeblomma med besök av en ängsblombeck.

Ängen behöver inte vara helt städad och ren från blommor efter slåttern. Hobbar av kvarvarande växter, både blommande och inte blommande, kan mycket väl stå kvar i ängen utan att den växer igen. På det sättet gynnas inte bara slåttergubbemalen, utan alla de insekter som inte är helt färdiga med sin utveckling i ängen vid slåttertidpunkten. I Ängariket kan vi ännu glädjas av att slåttergubbemalen finns kvar. Malens larver som gör typiska mönster i slåttergubbebladen (så kallade minor) kan hittas i flera av ängarna.

Humlerotfjäril

Under midsommarnätterna händer det något märkligt i ängarna. En timma efter solnedgången kommer det nämligen fram dansande vita varelser som svävar fram och tillbaka tätt över gräs och blommor. Visste man inte bättre skulle det vara lätt att tro att det var älvorna som dansade. Men tittar man noggrannare ser man att det är vita fjärilar. Det är nämligen humlerotfjärilshannens parningsflykt det handlar om. Den varar bara i en halvtimme per kväll, men kan vara mycket spektakulär särskilt som det kan röra sig om upp emot 100 dansande hanner.

Honan attraheras av dansen och doftämnen som hannen sänder ut, och landar i närheten av den utvalde. Han hittar honan och det blir parning direkt. Upplevelsen av humlerotfjärilens midsommarnätter är dock större än så. Fladdermöss och skrattmåsar har lärt sig att här är det dukat bord och de flyger ofta omkring bland fjärilarna och äter upp dem de kommer åt. Tyvärr har detta spektakulära skådespel blivit allt ovanligare under senare tid, då många lämpliga livsmiljöer för fjärilen vuxit igen. Humlerotfjärilen är numera till och med upptagen på svenska rödlistan.

Parning av den numera allmer sällsynta humlerotfjärilen.

Dansande humlerotfjärilshanne.

Vilda bin i Ängariket

Smultrontapetserarbet tittar fram ur en biholk.

I Sverige finns det nästan 300 vilda biarter. Då det bara finns ungefär 240 häckande fågelarter i landet, finns det alltså fler biarter än fågelarter. I Ängariket har bifaunan undersökts under de senaste tio åren och hittills har 65 solitära biarter och elva arter humlor hittats. Med solitära bin menas bin som inte bildar några samhällen, utan en hona samlar själv in föda till sina larver. Artrikedomen av bin i Ängariket är mycket stor och området är ett av de mer artrika i Sverige. Under senare år har flera inventeringar visat att landets mest artrika bimiljöer tillhör det småskaliga jordbrukslandskapet i Småland och befinner sig på platser som har stor blomrikedom av framförallt vanliga växter.

Bin är beroende av rikligt med föda och bra boplatser. Många bin samlar pollen från ett flertal olika blommor, medan några är mycket specifika och besöker endast en sorts blommor. Bona anläggs antigen i håll de gräver i marken eller i håligheter i växtstjälkar eller i ved. Den stora blomrikedomen i Ängariket gynnar många bin. Vi har satt ut ett antal biholkar i ängarna för att gynna arterna ytterligare. Biholkarna har gjorts av vedkubbar med borrarade hål. Hålen har en diameter på mellan tre och tolv mm.

Väddsandbiet samlar pollen endast från åkervädd.

Rödlistade biarter i Ängariket

Bin är en av de organismgrupper som har det svårast i det svenska landskapet och närmare en tredjedel av arterna är upptagna på den svenska rödlistan, som tar upp arter som riskerar att försvinna från landet. Att många arter ligger illa till beror på deras krav på både lämpliga boplatser och tillräckligt med födoresurser i anslutning till boplatserna. I Ängariket har sex rödlistade arter påträffats. Två av dem är beroende av fibblor, två är beroende av åkervädd och en är knuten till gökärt. Alla dessa arter lägger sina ägg i håligheter som grävts i marken. Den sjätte arten besöker flera olika blommor och har sina bon i små håligheter i död ved.

Väggitronbi *Hylaeus pictipes*

Detta bi är mycket sällsynt med knappt 10 fynd i landet de senaste 10 åren. Fynden är gjorda i Småland och Uppland. Arten lever i små håligheter i ved, gärna gamla ladugårdsvägggar och samlar pollen från flera olika växter. I Ängariket påträffades en hona vid Hagtorpets ladugård den 3 juli 2009.

Väddgökb *Nomada armata*

Väddgökbiet är parasit på det likaledes rödlistade väddsandbiet. Arten kräver alltså att det finns en tillräckligt stor väddsandbipopulation över tiden. En hane av väddgökb hittades på åkervädd vid Hagtorpet den 14 juli 2009.

Väddgökbiet är parasit på det likaledes rödlistade väddsandbiet.

Vialgökbi *Nomada villosa*

Ett gökbi som är parasit på vialsandbiet *Andrena lathyri*, ett stort sandbi som nästan uteslutande samlar sitt pollen från gökärt. Då gökärten är en av de vanligaste växterna i våra ängar gynnas både sandbiet och dess gökbi kraftigt av vårt arbete. Arterna skulle säkert inte överleva i trakten om ängsskötseln slutade. Vialsandbiet ses varje år, men dess gökbi har bara hittats en gång, den 21 maj 2009.

Fibblesandbi *Andrena fulvago*

Ett sällsynt bi som är knutet till fibblor. Arten hittades på gråfibbla vid en vägkant vid Hagtorpet den 18 juni 2010.

Storfibblebi är ett sällsynt bi som är knutet till fibblor.

Storfibblebi *Panurgus banksianus*

Ett stort svart bi som samlar pollen på olika fibblor, främst rotfibbla. Arten påträffades med några exemplar på Hagtorpet i början av 2000-talet.

Väddsandbi *Andrena hattorfiana*

Det mest kända av våra rödlistade bin. Arten samlar pollen bara på åkervädd. Forskning har visat att det behövs närmare 300 blommande åkerväddsplantor för att uppehålla en livskraftig väddsandbipopulation. Arten känns lätt igen på sin storlek och det röda fältet på bakkroppen. I Ängariket har arten setts så gott som årligen sedan 1999. Åkervädd finns inte så mycket i själva slåtterängarna utan mest i vägkanterna och på åkermark som gjorts om till slåtteräng.

Rovsteklar i Ängariket

Rovsteklar är rovdjur som tar sina byten till håligheter i marken eller ved. De flesta av Ängarikets påträffade 34 arter är vedlevande.

Rovsteklar är nära besläktade med bin och använder i stort sett samma boplatser, men i motsats till bin är rovsteklarna rovdjur. De fångar främst andra insekter som föda till sina larver. Minst 34 arter rovsteklar har påträffats i Ängariket och den absoluta huvuddelen bygger sina bon i små håligheter i ved eller i växtstjälkar. Rovsteklarna gynnas av det småskaliga landskapet med varmt mikroklimat, mycket föda, och den rika tillgången på boplatser som finns i och omkring ängarna. De är flitiga användare av våra ”biholkar”.

Ängssvampar i Ängariket

Kunskapen om ängssvampar var mycket begränsad i Ängariket när föreningen startades. Att det fanns intressanta och ovanliga svampar i våra ängar kom som en trevlig överraskning när de första svampintresserade personerna dök upp i trakten. Numera får våra ängar anses som ganska välinventerade även om någon ny art brukar dyka upp varje år. De mest typiska ängssvamparna är vaxskivlingarna i släktet *Hygrocybe*, men i begreppet ängssvampar finns också ett antal fingersvampar, jordtungor och rödskivlingar.

Gemensamt för alla ängssvampar är att de växer på magra betes- eller ängsmarker, och att de flesta är färggranna och bildar fruktkroppar på hösten. Så gott som alla arter, förutom de absolut vanligaste, indikerar dessutom värdefulla marker. I Ängariket har totalt 22 arter vaxskivlingar av släktet *Hygrocybe* noterats. Av dessa är sex upptagna på 2010 års rödlista och ytterligare fyra arter ängssvampar främst fingersvampar, som påträffats i Ängariket är upptagna på listan.

De ängar i Ängariket som har den värdefullaste ängssvampsfloran är Hagtorpaängen, Norratorpaängen, Carinaängen och Rytartorpaängen. Gemensamt för dessa ängar är att de på den hundra år gamla markkartan över området alla var markerade som slätterängar.

Vaxskivlingar i Ängariket

Ögonvaxskivling
Spetsvaxskivling
Kantarellvaxskivling
Spröd vaxskivling
Gul vaxskivling
Blodvaxskivling
Toppvaxskivling
Slemvaxskivling
Grå vaxskivling
Bitter vaxskivling
Ängsvaxskivling
Papegojvaxskivling
Scharlakansvaxskivling
Luktvaxskivling
Honungsvaxskivling
Lädervaxskivling
Praktvaxskivling
Vit vaxskivling
Trådsvaxskivling
Knoppvaxskivling
Mörk blodvaxskivling
Broskvaxskivling

Några av de vanligaste ängssvamparna i Ängariket. Överst gul vaxskivling och ängsvaxskivling, nederst honungsvaxskivling och vit vaxskivling.

Ängssvamparnas livsmiljö krymper

Svamparna i ängarna är ofta betydligt mer hotade än de blommor som man ofta primärt sköter om ängarna för. Hotet kommer från flera olika håll och arterna kan försvinna även om en äng sköts. Kontinuiteten är mycket viktig vilket kan förklara att vissa fina ängssvamplokaler numera är gräsmattor vid torp eller kyrkogårdar. Dessa lokaler har oftast varit slåtterängar tidigare, och sannolikt under många hundra års tid. Hoten är:

Övergödning. Ängssvamparna finns nästan aldrig där en mark gödslats och det atmosfäriska kvävenedfallet är i sig ett hot som kan slå ut arterna även om marken sköts.

Konkurrens med andra svampar. Ängssvamparna klarar inte av att konkurrera med svampar som bildar mykorrhiza med träd. De missgynnas därmed av trädslag som björk, ek, asp, gran och tall. Däremot är det ingen fara med ask, lönn, äppelträd och sälg.

Igenväxning. Ängssvamparna försvinner på sikt om markerna växer igen.

Överbetning. Om ängsmarken efterbetas för hårt, gynnas andra svamparter som är mer knutna till exempelvis åkermark. Vildsvinshärjningar i ängarna skulle även de troligtvis få en liknande effekt.

Ängarikets rödlistade ängssvampar

Skrubbusksvamp
Vridfingersvamp
Rosenfingersvamp
Trubbfingersvamp
Ögonvaxskivling
Scharlakansvaxskivling
Lädervaxskivling
Praktvaxskivling
Trådsvaxskivling
Knoppvaxskivling

Fyra rödlistade ängssvampar i Ängariket. Överst lädervaxskivling och praktvaxskivling, nederst ögonvaxskivling och trådsvaxskivling.

Föreningen Ängariket – en beskrivning

Carina Axelsson

Redan vid starten 1991 var målet och syftet med föreningen klart. Vi skulle restaurera och vårda en liten del av all den ängsmark som tidigare funnits i bygden. Vid sökandet av lämpliga marker för slåtterängarna togs framförallt hänsyn till floran, men också att olika typer av mark exempelvis både torra och fuktiga fanns representerade. Ängarna skulle även vara lättillgängliga och finnas på den mark som omfattade Svanås säteri och de sju torpen som var knutna till säteriet.

Föreningen skulle inte bara ha fokus på slåtterängar utan även ha en helhetsbild över exempelvis traktens kulturhistoria. Denna är rik med bland annat bronsåldersrösen och odlingsrösen.

En inbjudan till ett startmöte skickades ut till alla markägare och boende i trakten. Vid startmötet bildades föreningen. Därefter blev engagemanget stort från medlemmarna och ansvaret för en gemensam skötsel blev tydlig. Svanås säteri och flera av torpen hade från början flera ängar i varierande storlek.

Under de följande åren planerades den årliga skötseln av ängarna under de tre till fyra sedvanliga styrelsemötena vi hade per år. Varje äng diskuterades och fick en slags åtgärdsplan. Studiecirkelar i ängsskötsel

Bronsåldersröset i Sakristieängen.

I många av våra ängar finns traditionell trädgårdsgård.

och gårdsgårdsbygge planerades och genomfördes. Inköp av exempelvis motordrivet slätteraggregat, liar och redskap kunde ske med hjälp av miljöstöden. Eftersom flera medlemmar ägde traktor kunde också en viss del av markerna slås med traktorslätterbalk.

Vi har försökt ha fungerande stängsel runt alla våra ängar, så att det är möjligt med efterbete. I många av våra ängar finns traditionell trädgårdsgård. Dialog förs med aktuella jordbrukare och föreningen ansvarar för att stängslet är funktionellt då betespåsläppet sker. Med uppförandet av permanent stängsel i form av ekstolpar eller bitusstolpar och ståltråd ser vi långsiktigt på att betesmjöjligheten ska finnas under en tid även om slätterängsskötseln mot förmodan skulle upphöra. Provisoriskt elstängsel med eltråd används bara där marken runtomkring inte är lämplig för övrigt stängsel. Under senare år har vi satt upp en låg ståltråd i befintligt stängsel i flera ängar och kopplat på ett solcellsaggregat. Denna eltråd skyddar ängarna året om från att bli uppbökade av vildsvin.

En av förutsättningarna för föreningens framgång är engagemanget och intresset för bygden som helhet. Vid starten 1991 fanns det flera mindre eller medelstora jordbruk med inriktning på får, svin eller mjölkproduktion. Detta medförde att det hö som bärgades från ängarna delvis togs om hand som foder. Idag har jordbruksföretagen minskat i bygden och intresset för ängshöet som foder är ringa. Detta medför att höet forslas bort från ängsmarken för att kasseras. Dock är andelen läkeväxter stort i ängshö

och har sannolikt hälso nytta för djuren även i liten skala. Under några år utfodrades rådjur under vintern med ängshö, men detta slutade vi med då forskningsrön visat att viltet har svårt att smälta torrt hö vid sen utfodring.

Föreningens ekonomi

När föreningen startades finansierades verksamheten av medlemsavgifter och Jordbruksverkets Nola-bidrag. Bidrag söktes och beviljades för 2,1 hektar fördelade på tio ängar. Ett fem-årsavtal upprättades med Länsstyrelsen där föreningen ansvarade för markernas skötsel.

Vid Sveriges inträde i EU 1995 förändrades miljöstöden. Ängsmarkerna indelades i klasser beroende på floran. Femårs-avtal upprättades med årlig ansökan. Den totala arealen var 2,7 hektar fördelade på nio skiften. Styrelsen granskade varje äng kritiskt och sökte stöd för de skiften som ansågs lämpliga för föreningen att kunna sköta. En del ängsmarker, som vi inte sökte stöd för, vårdades i mån av tid eller övertogs av berörd markägare. Under de senaste åren har Jordbruksverkets bidragssystem för gårdsstöd ändrats. Då gårdsstöden lanserades upprättades ett avtal med varje markägare där det framgick att detta stöd skulle återgå till markägaren vid föreningens upphörande. Eftersom föreningen brukar mindre än fyra hektar, vilket blivit den undre gränsen för stödets utbetalning, har gårdsstöden nu återförts till markägare och arrendatorer. Föreningen söker numera miljöstöd för 1,9 hektar slåtteräng.

Genom ängarnas skötsel erhåller föreningen miljöstöd.

Föreningens utgifter utgörs bl.a. av förtäring under arbetsdagar. Här i Bernards garage efter sista slätterkvällen 2010.

Styrelsen ansvarar för intäkterna från EU-bidragen som endast ska användas i föreningens verksamhet. Utgifter inom verksamheten kan vara inköp eller underhåll av redskap, bensin, studielitteratur, studieresor, externa föreläsares arvoden, stängselmaterial och elstängsel, utskick och porto, mat under arbetsdagar med mera. Föreningen är ideell, vilket gör att inga arvoden betalas ut till medlemmar i föreningen.

Ängariket och markägarna

Markägarnas åsikter och inflytande är av yttersta vikt. Föreningen åtar sig skötseln av ängsmarken. Då det gäller stängsels utformning och sträckning, avverkning av träd eller andra förändringar som kan påverka markens utseende, sker detta alltid i samförstånd med berörd markägare. Arrenden utbetalas inte till markägare. Överrenskommelse finns med varje markägare inför varje fem-årsperiod, där de beslutar om fortsatt skötsel eller inte från föreningens sida. Frågan om eget övertagande av slättermarken tas upp. En genomgång av de aktuella bidragen sker, liksom en diskussion om länsstyrelsens åtgärdsplan om ängens skötsel. Markägarens vilja och önskan med marken har alltid högsta prioritet.

Ett syfte med föreningen är att få fler markägare intresserade av att fortsätta ängsskötseln på eget initiativ. Detta har också skett med några ängar under årens lopp.

Arbetsfördelning i styrelsen

Arbetsfördelningen mellan styrelsens medlemmar har naturligt fördelats efter kunskap och intresse. Kassören har det sedvanliga ansvaret för ekonomin. Sekreteraren för protokoll vid alla möten och sköter medlemsregistret. Ledamöter med stor kunskap om flora och fauna har tagit ansvar för inventering av växter och djur. Resultaten har sedan presenterats och har bidragit till ökad kunskap om naturen i hela föreningen. De byråkratiska delarna som ansökningsförfarandet och kontakt med myndigheter har skötts av ordförande i styrelsen.

Det viktiga i föreningen har varit och är att ta tillvara medlemmars intressen och kunskaper. Varje deltagare är viktig för att föreningen och dess arbete kan fungera på ett bra sätt. En uppskattad del i den sociala gemenskapen är att någon också till exempel tar ansvar för förtäring. Vi har ängsansvariga i föreningen för varje äng. De har till uppgift att se till att skötsel blir utförd. Under slätterkvällar har den personen ansvar för kaffepausen i den aktuella ängen.

Under slätterkvällar ordnar den ängsansvariga kaffepausen i den aktuella ängen.

Det gemensamma engagemanget i föreningen höjer viljan att tillsammans skapa ett vackert landskap.

Några orsaker till att Föreningen Ängariket lyckats vara aktiv i 20 år

Markägarnas intresse. Markägarna har haft ett intresse att bruka och behålla ett varierat landskap. Eftersom de flesta markägarna i byn har den huvudsakliga inkomsten från annat arbete än jordbruket, är det möjligt att ägna tid och kraft på skötseln av ängarna. Detta är en utopi för större jordbruksföretag. Gårdarna är små och markägarna känner en gemenskap och ett ansvar för att bevara Svanås omgivningarna och torpen i framtiden. Det gemensamma engagemanget i föreningen höjer intresset för den egna gårdens skötsel och viljan att behålla olika naturtyper. Det har aldrig upplevts vara någon konkurrens mellan aktuell arrendator, jordbrukare och föreningens arbete.

Medlemmarnas bakgrund och yrken. I alla föreningar finns det en mångfald av kunskap och erfarenhet. Det viktiga är att ta till vara detta. Man bör ställa sig frågan varför vi bor eller har nära anknytning till landsbygden. Om jag äger en gård måste jag också ta ansvar för att den bevaras i framtiden. Medlemmarna är främst boende och fastighetsägare i trakten. Deras bakgrund är jordbrukare, lärare, biologer, anställda inom social, statlig och offentlig verksamhet med mera. I arbetet kan varje deltagares kunskap tas tillvara och gör att föreningen har en helhetssyn. Vi kan dela på ansvaret och lär oss mycket av varandra.

Säsongsbetonat arbete. Föreningen har sin huvudsakliga aktivitet under vår och sensommar. Detta gör att arbetet upplevs som mindre krävande. Visserligen infaller slåttern under semesterperioden, men de flesta ser slåttern som en självklar del under sommaren och planerar in dagar som man kan delta. Efter många aktiva år har de flesta svårt att se scenariot att markerna skulle sluta brukas. En viktig inställning i föreningen är att intresserade i alla åldrar är lika välkomna.

Den sociala gemenskapen. Arbetsdagar och möten är ett sätt att i bygden träffas och umgås. Den sociala gemenskapen under arbetet är mycket viktig och vi får samtidigt ett gratis motionspass. Efter arbetsdagar återkommer ofta känslan av välbefinnande av att ha utfört ett viktigt arbete tillsammans. Markerna kan inte vänta med skötsel eller helt avstå den. Vi som lever nu och brukar den svenska naturen har ansvaret att fortsätta vården för framtida generationer. Med den insikten och att vi tillsammans strävar åt samma mål blir arbetet mycket lättare.

Den sociala gemenskapen under arbetet är mycket viktig. Här tar Rune Karlsson och Rune Svensson en välförtjänt samtalspaus under slåttern.

Efter arbetsdagar återkommer ofta känslan av välbefinnande av att ha utfört ett viktigt arbete tillsammans. Vi som lever nu och brukar den svenska naturen har ansvaret att fortsätta vården för framtida generationer.

Ängarnas skötsel under året

Carina Axelsson

Vår

Så snart snön smält och markerna torkat upp lite börjar vi med fagningen. Det innebär att nedfallna grenar, ris och löv tas bort från ängen. De verktyg vi använder under fagningen är räfsor och lövblåsar. Vi brukar lägga upp lövet på en presenning som sedan dras iväg från ängen. Räfsorna har den fördelen att även en del mossor följer med. Ibland bränns löv och pinnar i ängen eller så sprider vi ut det i närbelägen skogsmark.

Vi röjer bort sly, reparerar gårdsgårdar och stängsel vid behov. Fågelholkar ses över och nya sätts upp. För de ängar vi sköter brukar det räcka med ett par långa arbetsdagar på våren, då föreningen bjuder på lunch. Dessutom sker oftast arbete på enskilda initiativ, då vädret för exempelvis lövblåsning är bra.

Gunilla Ericsson lövblåser i Pias äng.

Gunnar Bengtsson bränner ris i Rytta-torpaängen.

Öllegård Jansson fagar i Sakristieängen.

Slätterkväll i Gärdstorpaängen.

Sven-Allan Åberg under slåttern i Pias äng.

Kvigorna går på efterbete i Ryttartorpaängen.

Sommar

Under fem slätterkvällar i slutet av juli och början av augusti, sker slåttern i de ängar vi har åtagits oss att sköta. Flera enskilda initiativ bidrar till att övriga marker såsom vägkanter och andra ängsmarker också slättras. För att minska arbetsbördan under slätterkvällen används traktordriven slätterbalk eller motordriven slätterbalk i några ängar. Detta sker oftast några timmar före slätterkvällen, för att lieslåttern ska kunna ske utan buller från maskiner. I en del ängar torkas höet och vänds traditionsenligt för att ge tillbaka så mycket fröer som möjligt till ängens återväxt. Annars körs gräset bort under slätterkvällen och får göda skogsmarken istället. Under alla slätterkvällar bjuder föreningen på fika till alla deltagare.

Sista slätterkvällen blir det traditionsenlig fest i föreningslokalen med slättergröt och trevligt umgänge.

Efterbete sker därefter i vissa ängar i samråd med aktuella djurägare i området och förbereds med att stängsel är befintliga och funktionella.

Höst

Under hösten brukar två arbetsdagar planeras in då slyröjning eller lövräfsning sker. Restaurering av gärdesgårdar sker också under hösten.

Så skapar du ett eget ängarike

Tobias Ivarsson

Hitta någon eller några likasinnade. Planera hur ni ska göra.

Anordna ett startmöte med markägare, boende i trakten och övriga som kan vara intresserade.

Bilda en styrelse som har övergripande ansvar för verksamheten.

Se ut era ängar. Var kan det vara aktuellt att skapa en slåtteräng. Det kan gälla allt från gårdsplaner, vägkanter, igenväxande marker, delar av betesmarker med mera. Titta på gamla lantmäterikartor och undersök den nuvarande floran. Det går även att gå in på databasen TUVÅ som beskriver ängs och betesmarker i hela landet.

Gör en överenskommelse med markägaren om nyttjanderätten.

Sök bidrag! Ring till Länsstyrelsen eller gå in på Jordbruksverkets hemsida och ta reda på vilken ersättning ni kan få.

Införskaffa material i form av liar, räfsor med mera.

Sätt igång med arbetet.

Smultron och vackra ängar. Belöningar för dem som skapar ett eget ängarike.

Tankar från gräsrötterna Intervjuer med medlemmar i Ängariket i början av 2011

Johanna Eriksson och ElseMarie Öhrn

Varför började ni i Ängariket?

Vi kom med för att mamma och pappa var med.

Vad betyder Ängariket för er?

Hugo: Ängarna är viktiga för att de ger hem till många insekter.

Alfred: Jag tycker det är roligt med julgröten som man har efter en slåtter. Sen är det kul att flytta hö med högaffel.

Gunnar: Jag tycker om att åka med Peter i traktorn när han hämtar hö. Smultron är gott!

Har ängarna någon framtid? Kommer Ängariket finnas om 20 år?

Hugo: Ja.

Alfred: Ja.

Gunnar: Ja.

Hugo, Alfred och Gunnar
Ivarsson

11, 7, 4 år, Hagtorpet Ormesberga
Medlemmar under hela sina liv

Johan Marand
35 år, Lillbacken Ör
Medlem sedan 2010

Varför började du i Ängariket?

Som nyinflyttad i trakten gick jag på ett sockenrådsmöte där alla föreningar i Ör och Ormesberga presenterade sig. Jag tyckte att Ängariket lät intressant och senare gick jag på en ängsvandring. Samma dag köpte jag en lie.

Vad betyder Ängariket för dig?

Det är en ny och intressant plats, och vackert så klart. Som nyinflyttad var det trevligt att komma med i en gemenskap, och känna att man gör något vettigt för bygden. Är fascinerad av all kunskap om ängarna och deras biologi som finns i föreningen. Vill man lära sig mycket, skall man umgås med experterna.

Har du något speciellt minne eller annan tanke från Ängariket?

Slätterkvällen i Pias äng 2010. Jenny Ivarsson spelade, och ljudet av fiolmusik och lieslag tillsammans med gräsdoften var härlig.

Hur ser du på ängarnas framtid?

Jag är övertygad om en framtid för ängarna. Jag tror på nya generationer med ett stort miljöintresse, insikt om den biologiska mångfaldens betydelse, och en vilja att förstå hur ängarna och slätter kan bidra till att skapa den.

Kommer Ängariket finnas om 20 år?

Absolut, jag tror på ett växande intresse och en framtid för föreningar som Ängariket.

Varför började du i Ängariket?

Jag har varit intresserad av slåtter sedan barndomen. När jag var i 10-12-årsåldern fick jag min första egna lie. Mellan 10- och 20-årsåldern arbetade jag ofta med lie, man slog ängarna för att få foder till boskapen. Det var viktigt med mat till djuren. Allt hö togs till vara, även det som växte på åkerrenen. Man såg och kände igen blommorna och kunde namnen på några. Det är roligt att ha slåtter som ett livsintresse.

Vad betyder Ängariket för dig?

Jag tycker att det har varit positivt att vara med och bevara de gamla arbetssätten, samt ängsväxterna.

Hur ser du på ängarnas framtid?

Jag tror att det blir svårt för ungdomarna att sköta ängarna. De är inte vana vid ideellt arbete. Jag är tveksam till om man kommer att hinna med slåtterarbetet.

Kommer Ängariket finnas om 20 år?

Jag hoppas att föreningen Ängariket finns kvar om 20 år, men jag har svårt att tro det. Men det är positivt att föreningen har väckt så mycket uppmärksamhet. Detta kan vara något för framtiden.

Sven Hermansson
86 år, Svanås Säteri
Medlem och tidigare markägare

Sven-Allan Åberg

69 år, Hagtorpet Ormesberga
En av initiativtagarna till Ängariket

Varför började du i Ängariket?

Under 1980-talet var skogsbruk annat än idag. Marken där korna betade skulle planteras igen. Jag tyckte att detta hot mot floran var fruktansvärt, vad skulle hända med de öppna markerna? Jag hade iakttagit orkidéerna i Norratorpaängen, och talade med grannen Bengt. 1990 slog vi ängen i smyg! Vi talade med flera från trakten, och föreningen grundades 1991.

Vad betyder Ängariket för dig?

En av de största fördelarna med Ängariket är det sociala, att lära känna grannarna. Det betyder mycket att träffas, och på så vis få stöd av varandra. Jag tror inte att jag hade lärt känna grannarna så väl om inte Ängariket funnits.

Hur ser du på ängarnas framtid?

Föreningen skall fira 20-års jubileum i år. Det är bekymmersamt på det viset att många inte orkar jobba på som tidigare. Jag vågar knappt tänka på framtiden, men det får inte bli slut med ängsskötseln. Det får bli nya avstamp. Markägarna kan påverka framtiden. Jag tror att ängarna kommer att finnas kvar på något sätt.

Kommer Ängariket finnas om 20 år?

Man måste vara optimistisk. Under tiden Ängariket har funnits har vi genomfört hundra slåttertillfällen och det har funkat.

Varför började du i Ängariket?

Jag är född mitt i Ängariket, på Rytartorpet. Jag tycker det är roligt att se det skötas.

Har du något speciellt minne eller annan tanke från Ängariket?

Mitt minne är från 1990, innan Ängariket bildades. Min man, Gunnar och jag är på väg till Rytartorpet i något ärende. Vid resterna av en gammal basta låg Bengt och Sven-Allan på knä och tittar ner i marken. Vi visste inte vad de gjorde, utan undrade om de hade blivit tokiga. Efteråt förstod vi att de höll på med växtinventering.

Vad betyder Ängariket för dig?

Roligt att gå och titta, antingen i sällskap med Gunilla eller några andra gäster. Räkna orkidéer, se hur ängarna sköts.

Hur ser du på ängarnas framtid?

Det vet man inte, beror på nästa generation. Att deras intresse sitter i.

Kommer Ängariket finnas om 20 år?

Kanske om intresset finns. Finns för mycket annat som drar i och sysselsätter folk.

Ulla Bengtsson
82 år, Utnäs Ormesberga
Medlem sedan starten

Öllegård & Johan Jansson
76 år, Växjö
Medlemmar sedan starten

Varför började ni i Ängariket ?

Intresse. Vi har även egna slåtterängar.

Har ni något speciellt minne eller annan tanke från Ängariket?

Orkidéer och andra vackra växter, exempelvis i Svanåsaängen. Resor t.ex. den till naturreservatet Våraskröv.

Vad betyder Ängariket för er?

Lärorikt. Kul att slå med lie.

Hur ser ni på ängarnas framtid?

Beror på hur Ängariket lyckas intressera yngre människor som kan ta vid, och hur EU-politiken och Sveriges prioriteringar av stöd kommer att se ut i framtiden. Vildsvinshärjningar kan påverka negativt.

Kommer Ängariket att finnas om 20 år?

Se svar på föregående fråga.

Varför började du i Ängariket?

Vi flyttade hit julen 1990. Föreningen startade året därpå. Vi blev medlemmar och började vara delaktiga på en del arbetsdagar. Som bonddotter var slätter ingen ny företeelse, även om jag aldrig själv tagit ansvar för slätterängar fullt ut. Det kändes viktigt att vårda ängarna. Konceptet att göra detta gemensamt var en ny utmaning och vi ville vara delaktiga. Dessutom ville vi lära känna våra grannar.

Har du något speciellt minne eller annan tanke från Ängariket?

Oj, det finns många minnen. Vi har arbetat tillsammans i ur och skur. Varma underbara sommarkvällar, då vi slog hö ackompanjerade av fiolmusik. Eller andra kvällar då regnet formligen öste ner över oss. Men oavsett väder kändes arbetsglädjen och gemenskapen. Jag minns särskilt en förmiddag en sensommardag. Min granne Astrid och jag åkte till Svanåsaängen för att vända höet. Vi gick där sida vid sida och vände upp höet i strängar. Solen sken, höet doftade, och man kände glädje i arbetet. En tidig morgon gick jag förbi en av ängarna, där en jordbrukares ungdjur nyligen var släppta efter slättern. Ängen är högt belägen i området med flera stora gravrösen, gamla ekar och bokar. Där hade de skockat ihop sig, lagt sig att idissla och njöt av de första solstrålarna. En vacker syn i landskapet. Jag stannade upp en lång stund och tog in vetskapen om att vi bor i en fantastisk miljö.

Carina Axelsson
50 år, Norratorpet Ormesberga
Markägare och ordförande

Vad betyder Ängariket för dig?

Gemensamt ansvar för något som är viktigt för framtiden, social samvaro och kunskapsutbyte.

Hur ser du på ängarnas framtid?

Om man ser generellt på landsbygden och jordbrukens utveckling känner jag en oro för markernas mångfald, då EU-politiken styrs mot allt större jordbruksenheter. Det är en utopi för jordbrukare att vårda ängarna på sitt arbetsschema hur gärna de än skulle vilja. Om betesmarkerna kan hållas öppna beror inte bara på bondens möjligheter, utan också markägarens engagemang och intresse för gårdens bevarande. Där tror jag att arrendatorer/markägare kan hjälpas åt mer med stängsling, tillsyn av djur med mera.

Vad gäller ängarna i framtiden är svårt att säga. Som mycket annat i livet beror det på vad man tycker är viktigt att bevara och att kunna påverka nya generationer. Landskapet har präglats av många generationer bakåt och vi här och nu behöver ha insikten att ta ansvar för markerna under vår levnad, och förhoppningsvis tas dessa över av nya krafter. Landskapet har skapats under lång tid men kan snabbt förvandlats till skogsmarker.

Kommer Ängariket finnas om 20 år?

Jag hoppas verkligen det. Jag har idag svårt att tänka mig att inte vårda markerna.

Ordlista

Bryn	Gränsen mellan öppen mark och skogsmark.
Faga	Städa ängen på löv och kvistar på våren.
Hävda	Tillföra störning i form av bete eller slåtter.
Indikatorart	Art som visar på att marken är näringsfattig och välhävdad.
Inventera	Undersöka något och notera förekomst.
Källa	En plats där grundvattnet tränger fram.
Kärlväxter	Växter med förmåga att transportera vatten i kärl, innefattar ormbunksväxter och alla växter som bildar frön.
Mina	Mönster i blad som orsakas av en insektslarv.
Mykorrhiza	Små trådar mellan svampar och träd där ett näringsutbyte mellan svampen och träden sker.
Nyttjanderätt	Vem som har rätt att bruka marken.
Ohävsart	En växt som är gynnad av mycket näring eller igenväxning.
Parasitera	Utnyttja andra varelsers resurser.
Provyta	En kvadratmeter stor yta där alla kärlväxter noteras.
Sly	Unga lövträd.
Slätterbalk	Maskin som används för att slå gräs.

Nyponrosen är en kärlväxt.

Fotoförteckning

Foto av **Tobias Ivarsson**, med undantag från nedanstående.

Bengt Andersson

98, 102, 103, 104, 108 (akryl).

Carina Axelsson

36, 38, 39 (t.h), 95.

Ingrid Håkansson

100.

Johan Marand

93.

Sven-Allan Åberg

4 (akvarell), 6, 22 (akvarell), 23 (akvarell), 31, 33 (utom n.t.h), 34, 53 (utom n.t.h), 55, 56 (ö), 57, 59, 61, 85, 90, 91, 92 (n), 94, 96, 109 (akvarell).

Litteraturltips

Holmberg, P. och Rapp, A. 2005. *Ängens blommor*. Prisma och Svenska Naturskyddsföreningen.

Johansson, O. och Hedin P. 1995. *Restaurering av ängs- och hagmarker*. Naturvårdsverket.

Ekstam, U., Aronsson, M. och Forshed, N. 1988. *Ängar*. Lt och Naturvårdsverket.

Ekstam, U. och Forshed, N. 1992. *Om hävden upphör, Kärleväxter som indikatorarter i ängs- och hagmarker*. Naturvårdsverket.

Hemsidor

Ängariket

www.angariket.se

Artportalen

www.artportalen.se

Artdatabanken

www.artdatabanken.se

Länsstyrelsen

www.lansstyrelsen.se

Jordbruksverket

www.jordbruksverket.se

Tuva

Sök ”Tuva” på jordbruksverket.se

Ängariket

Föreningen Ängariket bildades 1991 av de boende i trakten för att rädda och restaurera de sista slåtterängarna i byn Ormesberga mitt i Småland. Efter 20 år presenteras nu resultatet av föreningens arbete.

Låt dig inspireras av vad en förening som sköter om slåtterängar kan betyda för en bygd, både vad gäller bygemenskap och biologisk mångfald.

Följ med på en resa i föreningens och ängarnas historia. Hur har floran utvecklats? Vad har föreningen gjort för att hålla intresset och engagemanget uppe?

Lär dig mer om ängarnas mer dolda invånare som hasselmöss, bin, fjärilar och svampar. Här återfinns många organismer som har fått det allt svårare att överleva i dagens landskap.

Hur fungerar föreningen? Hur sköter man en äng? Hur startar man ett eget ängarrike? Boken utlovar svar på många frågor för dig som är intresserad av biologisk mångfald, slåtterängar och föreningsliv.

